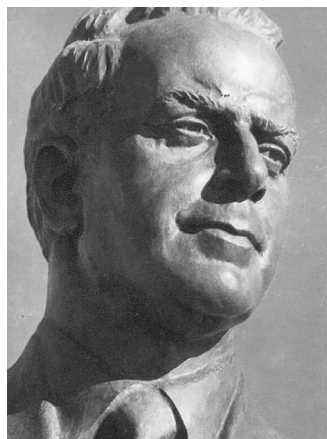

Milli azadlıqdan
şirin nemət yoxdur!

YENİ AZƏRBAYCAN

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının milli sərvətidir
Qəzet 1993-cü ilin aprel ayından nəşr olunur. Yeni Azərbaycan Partiyasının orqanı.

30 sentyabr
2026-cı il,
çərşənbə
№ 177 (7244)
Qiyməti
60 qəpik

Bax səh. 4

Vətən müharibəsinin
4-cü günü
30 sentyabr 2020-ci il

Bax səh. 2

Regional inkişaf strategiyasının böyük uğurları

İqtisadi inkişafın dayanıqlı sütunları

Bax səh. 3

Azərbaycanın ən böyük ticarət tərəfdaşı

2026-cı ilin ötən 8 ayı ərzində Azərbaycandan Avropa İttifaqı ölkələrinə 11 milyard 749 milyon 785,11 min dollar dəyərinə mal ixrac olunub. Bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 1,5 faiz və ya 175 milyon 186,42 min dollar azalma deməkdir. Dövlət Gömrük Komitəsinin yaydığı məlumata əsasən, həmin dövr rəzində Azərbaycan Avropa İttifaqı ölkələrindən 1 milyard 818 milyon 704,34 min dollar dəyərinə mal idxal edib ki, bu da illik müqayisədə 3,2 faiz və ya 430 milyon 43 min dollar azdır. Bu göstəricilər Azərbaycanın ümumi ixracının 53,86 faizini, ümumi idxalının isə 15,92 faizini təşkil edib.

Ümumilikdə, cari ilin yanvar-avqust aylarında Azərbaycan 175 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirib, xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi 33 milyard 238 milyon dollar təşkil edib. Ömtəə mübadiləsinin 21 milyard 815 milyon dolları ixracın, 11 milyard 423 milyon dolları isə idxalın payına düşüb. Xarici ticarətdə 10,3 milyard dollar müsbət saldo qeydə alınıb.

Xarici ticarət dövriyyəsində İtaliya 8,4 milyard dollarla liderlik edir. Türkiyə 3,8 milyard dollarla ikinci, Böyük Britaniya 3,5 milyard dollarla üçüncü, Çin 3 milyard dollarla dördüncü, Rusiya 2,4 milyard dollarla beşinci yeri tutur. Sonrakı sıralarda Gürcüstan, Almaniya, Çexiya, Rumıniya, Yunanıstan yer tutur.

Azərbaycanın ixracında lider ölkə İtaliya, idxalında isə Çin dayanır. Qardaş Türkiyə həm ixracda, həm də idxalda 2-cü yerdə qərarlaşıb.

Göründüyü kimi, Aİ Azərbaycanın ən böyük ticarət tərəfdaşıdır. Mövcud rəqəmlər Azərbaycan-Avropa iqtisadi əlaqələrinin son illərdə daha intensiv xarakter aldığını təsdiqləyir. Tərəflər arasında ticarət əlaqələrinin yüksəlməsində bir çox sazişlər, o cümlədən Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişin mühüm əhəmiyyəti var. Azərbaycan Cənub Qaz Dəhlizi...

Bax səh. 5

Bax səh. 4

BMT çərçivəsində ilk...
Nyu-Yorkda Qərbi azərbaycanlıların
qayıdış hüququ müzakirə olunub

Yaxın Şərq təhlükəsizliyinin
mühüm mərhələsi...

Bax səh. 6

Bir kitaba sığmayan tarix

Bax səh. 7

Transxəzər Nəqliyyat Dəhlizinə rekord həcmdə sərmayə

Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun (Orta Dəhliz) 2040-cı ilə qədər fiziki infrastrukturuna 25 milyard dollardan çox investisiyanın cəlb edilməsi nəzərdə tutulur. Bu yatırımların prioritet istiqamətləri dəmir yolu şəbəkələrinin, dəniz limanları və giriş yollarının tamamilə modernləşdirilməsi, rəqəmsal infrastrukturaların təmin edilməsi, ölkələrarası nəqliyyat xətlərinin əlaqələndirilməsi üçün əlavə daşıyıcı blokların qurulması ilə bağlıdır. Dünya Bankının (DB) "İnteqrasiya: Transxəzər Nəqliyyat Marşrutu boyunca yüksək səviyyəli ticarət logistikası" adlı hesabatına əsasən, qarşıdakı 14 il ərzində Orta Dəhlizin inkişafı üçün gözlənilən investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsində iştirakçı ölkələrlə yanaşı, beynəlxalq donorlar, maliyyə institutları birgə addımlar atacaq.

Transxəzər coğrafiyasında yerləşən ölkələr hazırda dəhlizin yenidən qurulması və inkişafı ilə əlaqədar layihələrin əhəmiyyətli bir hissəsini icra etməkdədir ki, bu da sıx və vahid əlaqələndirmənin keyfiyyətini əks etdirir. DB-nin ekspertlərinin qənaətinə görə, rəqəbat qabiliyyətinin davamlı yüksəldilməsi, yükdaşıma həcmının artırılması və iqtisadi təsirin gücləndirilməsi dəhlizin effektivliyinin artırılmasını, göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsini və bütün iştirakçı ölkələrdə institusional islahatların aparılmasını tələb edəcək ki, bu da davamlı sərmayəni labüdləşdirəcək. Dəhlizdə davam etdirilən fiziki işlər və rəqəmsal həlləri təmin etmək üçün növbəti mərhələlərdə daha 30 milyard dollar sərmayəyə ehtiyac duyulur. Həmin investisiyalar birləşdirici avtomobil və dəmir yollarında...

Bax səh. 5

Yeni müdafiə mexanizmi

Bax səh. 6

Tehran "Nüvə silahının yayılmaması haqqında" müqaviləni tərk edir?

Bax səh. 7

İlham Əliyev FIFA-nın prezidentini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 29-da FIFA-nın prezidenti Canni Infantinonu qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Prezident İlham Əliyev dünyada, o cümlədən Azərbaycanda futbolun dövlət səviyyəsində inkişafı ilə bağlı görülmə işlərə verdiyi dəstəyə görə Canni Infantinoya təşəkkür etdi.

Dövlətimizin başçısı gələn ay ölkəmizdə ilk dəfə 15 yaşadək oğlan futbolçular arasında təşkil olunacaq (FIFA U-15) dünya çempionatı və festivalına, həmçinin 2027-ci ildə keçiriləcək

20 yaşadək kişi futbolçular arasında dünya çempionatına (FIFA U-20 World Cup) hazırlıq işlərinin yüksək səviyyədə aparıldığını bildirdi. Azərbaycanın bu idman tədbirlərində iştirakının önəmini vurğulayan Prezident İlham Əliyev bütün bunların ümumilikdə regionda futbolun inkişafına töhfə verəcəyinə ümidvarlığını ifadə etdi.

Canni Infantino qəbula görə dövlətimizin başçısına minnətdarlığını bildirdi.

Qonaq ilk dəfə ölkəmizdə keçiriləcək 15 yaşadək oğlan futbolçular arasında dünya çempionatı və festivalının önəminə toxunaraq, dünyanın idman ictimaiyyətinin diqqətini bu tədbirə yönəldəcəyini dedi. Görüşdə Azərbaycanda

futbolun inkişafı ilə bağlı görülmə işlərdən söhbət açıldı, son dövrlərdə bu sahədə əldə edilən uğurlara toxunuldu.

Ölkəmizlə FIFA arasında uğurlu əməkdaşlığın qurulduğu vurğulanaraq, tərəfdaşlığın perspektivləri müzakirə olundu.

Söhbət zamanı Azərbaycan Futbol Federasiyaları Assosiasiyasının (AFFA) FIFA-nın fəaliyyətinə verdiyi dəstəyə minnətnəqlə qeyd edildi.

Canni Infantino Prezident İlham Əliyevə xatirə hədiyyələri təqdim etdi.

Regional inkişaf strategiyasının böyük uğurları

Son 22 ildə Azərbaycan nümunəvi inkişaf modeli yaratmağa müvəffəq olub və hazırda bu model bütün dünyada böyük maraqla izlənilir. Ölkəmiz stabil qaydada inkişaf edir, iqtisadi gücünü və gəlirlərini artırır. Bu da respublikanın real iqtisadi və siyasi müstəqilliyini möhkəmləndirir. Təsədüfi deyildir ki, bu gün Azərbaycan regionun əsas aktoru qismində çıxış edir və dünyada orta güc dövləti kimi qəbul olunur.

Azərbaycanın ölkəni zirvələrə yüksəldən, əsas ümummilli məqsədlərinə çatmasını təmin edən, beynəlxalq səviyyədə nüfuzunu artıran nümunəvi inkişaf modelinin bir sıra səciyyəvi cəhətlərini sadalamaq mümkündür. Bunların sırasında 2004-cü ildən startı verilən və icrası ardıcılıqla davam etdirilən regional inkişaf strategiyasının önəmini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Ölkə siyasətində bölgələrin inkişafı xüsusi yer tutur

Hazırda dünyanın bir sıra ölkələri paytaxt və digər iri şəhərlərlə regionlar arasındakı disbalansın yaratdığı fəsadlardan ciddi əziyyət çəkir. Azərbaycan məhz Prezident İlham Əliyevin uzaqgörənliyi və strateji yanaşmaları sayəsində belə vəziyyətdən yan keçməyi bacaran ölkədir. İlham Əliyev hələ 2003-cü ildə ilk dəfə prezident seçkiləri marafonuna qatılaraq vəd vermişdi ki, dövlət başçısı səlcəyəyi təqdirdə regional inkişafı diqqət mərkəzində saxlayacaq. Ulu Öndər Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu siyasətin davam edilməsini istəyən xalq Onun layiqli yitiməsi İlham Əliyevə etimad göstərdi. Prezident İlham Əliyev də vədinə sadıq qalmaqla regional inkişafı ölkə siyasətinin strateji istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirdi.

Azərbaycanın regional inkişaf strategiyası konseptual əsaslarla reallaşdırılır. Belə ki, respublikamızda dövlətimizin başçısının müvafiq Formanları əsasında regionalın sosial-iqtisadi inkişafına dair Dövlət proqramları qəbul edilib və onların uğurlu icrası təmin olunub. Ölkə əhalisinin təxminən yarısının bölgələrdə yaşadığını nəzərə alsaq, geniş əhatə dairəsinə malik olan bu proqramların necə böyük önəm daşıdığı barədə konkret təsəvvür yaranar. Beləliklə də, 22 il bundan əvvəl ölkəmizdə uğurlu bir ənənənin əsası qoyulub. Regional inkişafa dair ilk Dövlət Proqramı 2004 - 2008-ci illəri əhatə edirdi. Sonrakı mərhələdə isə 2009 - 2013, 2014 - 2018, 2019 - 2023-cü illəri əhatə etməklə daha üç Dövlət Proqramı qəbul olunub.

Ötən dövrdə bahs olunan Dövlət proqramları respublikamızın inkişafının bir növ yol xəritəsinə təşkil edib. Ölkənin bütün regionlarının hərtərəfli inkişafını hədəfləyən bu proqramlar dərindən əsaslandırılmış konseptual sənədlər olmaqla yanaşı, həm də geniş praktiki məzmun daşıyıblar. Onlar hazırlanarkən dünyadakı qabaqcıl təcrübə və müasir çağırışlar nəzərə alınıb. Eyni zamanda, regional inkişaf proqramları hazırlanarkən bölgələrin ənənələri, əmək ehtiyatları, insanların arzusu və istəkləri diqqət mərkəzində saxlanıb. Bütün bunlar da sözügedən Dövlət proqramlarının işlək olmasını təmin edib.

Regional inkişaf proqramlarının icra olunduğu müddətdə ölkədə ümumi daxili məhsulda istehsalı 3,3 dəfə, o cümlədən qeyri-neft sektoru üzrə 2,8 dəfə, sənaye

üzrə 2,6 dəfə, kənd təsərrüfatı üzrə 1,7 dəfə yüksəlməklə ölkənin milli gücü əhəmiyyətli

dərəcədə artıb. Bu gün respublikanın regionları da iqtisadi güc amili qismində çıxış edir. Ayrı-ayrı bölgələrdə sənaye məhəllələrinin, vahid istehsal zənciri formalaşdırılan klasterlərin yaradılması mühüm hadisədir. Bununla Azərbaycanın yeni sənaye xəritəsi formalaşır. Aqrar sektorda əmək tutumu böyük, gəlir imkanları geniş olan sahələr, o cümlədən bir vaxtlar tənəzzül dövrünü yaşayan pambıqçılıq, baramaçılıq, fındıqçılıq və digər sahələrdə ənənələr bərpa olunub. Dövlət proqramlarının icrası çərçivəsində regionlarda müasir yanaşmalar əsasında aqroparkların yaradılması məhsul istehsalının artımını təmin etməklə yanaşı Azərbaycanın müasir simasını səciyyələndirir. Belə iri təsərrüfatların yaradılması dövlət-özel sektor əməkdaşlığının gözəl nümunəsidir. Bir neçə aqroparkın yaradılması təşəbbüsü özel sektordan gəlir. Dövlət isə bu təşəbbüsləri dəstəkləyərək onların konkret layihələr çərçivəsində həyata vəsiqə almasına hərtərəfli şərait yaradıb. Prezident İlham Əliyev bu günlərdə Onun sədrliyi ilə “Azərbaycan Respublikasında 2027-2030-cu illərdə dağ-mədən (metall filizləri) və metallurgiya sənayesinin inkişafına dair Dövlət Proqramı”na həsr olunmuş müşavirədəki çıxışında regional inkişaf proqramlarının önəminə diqqət cəhərək vurğulayıb: “Bildiyiniz kimi, Azərbaycanın regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına dair bir neçə Dövlət Proqramı qəbul edilmişdir. Birləşmiş Proqram 2004-cü ilin əvvəlində qəbul edilmişdir. Əslində, bu, 2003-cü ildə keçirilmiş prezident seçkilərindən sonra qəbul edilmiş ən önəmli proqramdır. Ondən sonra bir neçə beşillik proqram qəbul edilib və faktiki olaraq regionlarda əsas infrastruktur layihələri icra edilib. Düzdür, bu layihələrin icrası bitmiş də davam edir. Çünki əhali artır, məşğulluq artır, iqtisadiyyat artır. Ona görə bu proqramlar statik vəziyyətdə deyil, daim o proqramlara əlavələr edilməlidir və bu gün dövlət investisiya proqramlarında, hər il qəbul etdiyimiz proqramlarda bölgələrin inkişafı xüsusi yer tutur”.

Böyük iqtisadi və sosial önəm daşıyan infrastruktur quruculuğu

Son 22 ildə müstəqil Azərbaycanın qazandığı ən böyük uğurlardan biri bütün ölkə boyunca yüksək səviyyəli müasir infrastruktur quruculuğu ilə bağlıdır. Bəhs olunan dövrdə intensiv

şəkilə reallaşdırılan irimiqyaslı layihələr hesabına hazırda respublikamız infrastruktur təminatı baxımından dünyanın qabaqcıl ölkələri sırasına yüksəlib. Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına yaradılan infrastruktur obyektləri böyük iqtisadi və sosial önəm daşımaqdan bundan sonra onilliklər boyu xalqımıza və dövlətimizə xidmət göstərəcək.

Əlamətdar haldır ki, respublikamızda infrastruktur quruculuğu Prezident İlham Əliyevin siyasi iradəsi əsasında davamlı səciyyə daşıyır. Belə ki, bu sahəyə yönəldilən dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu ilə bəhs olunan dövrdə hər il ölkə miqyasında yeni infrastruktur layihələrin uğurlu icrası təmin olunur.

Ölkəmizdə infrastruktur quruculuğu kompleks səciyyə daşıyır. Bu sahədə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu hesabına reallaşdırılan layihələr müxtəlif istiqamətləri əhatə edir. Respublikamızda yüksək səviyyəli infrastruktur quruculuğu qazlaşdırma sahəsində qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. Son 22 ildə ölkə üzrə “mavi yanacaq” təminatında vəziyyətin əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşması diqqətəlayiq haldır. Bəhs olunan dövrdə bütün ölkə boyu çoxlu sayda qazlaşdırma layihələri reallaşdırılıb. Nəticədə, regionların “mavi yanacaq” təminatı yaxşılaşıb, hətta əvvəllər heç vaxt qazlaşdırılmamış yaşayış məntəqələrinə də yeni boru kəmərləri çəkilib və hazırda sakinlərin evlərində “mavi yanacaq” alovlanır.

Bəhs olunan dövrdə həyata keçirilən layihələr hesabına ölkə üzrə 15 şəhər və rayonda, o cümlədən Gəncə, Mingəçevir, Naftalan, Sumqayıt və Şirvan şəhərində, Abşeron, Ağstafa, Balakən, Beyləqan, Biləsuvar, Füzuli, Hacıqabul, Qazax və Ağsu rayonlarında qazlaşma səviyyəsi 100 faizə çatıb. Yevlax, Bərdə, Kürdəmir, Tərtər, Ucar, Goranboy və Zərdab rayonlarında yaşayış məntəqələrinin sayına görə qazlaşdırma səviyyəsi 90 faizə ötürüb. Bu gün bütün respublika üzrə qazlaşmanın səviyyəsinin 96 faizə yüksəlməsi və 25 milyard

kubmetrdən çox “mavi yanacaq” ixrac edilməsi Azərbaycanın yük-

sək inkişaf səviyyəsinə çatmasının göstəricisidir. Həmçinin elektrik enerjisi ilə bağlı bütün məsələlər həll olunub, güclü potensial yaradılıb. 2004-cü ilə qədər Azərbaycanda 3900 meqavat gücündə cəmi 9 elektrik stansiyası mövcud idi. Respublikada açıq-aşkar enerji qıtlığı problemi yaranırdı. O cümlədən də şəbəkə köhnəmişdi və onun yükötürmə qabiliyyəti hədsiz dərəcədə məhdu idi. Xüsusilə də küləkli, yağışlı havalarda iqtisadiyyatın və əhalinin enerji təminatında ciddi çətinliklər yaranırdı. Son 22 ildə isə respublikamız 30-dan çox yeni elektrik stansiyası tikməyə və özünün generasiya güclərini əhəmiyyətli dərəcədə artırmağa nail olub. O cümlədən son beş ildə azad ərazilərdə yeni generasiya gücləri işə salınıb və proses davam etdirilir. Görülən işlərin nəticəsidir ki, respublikamız enerji təchizatı sahəsində tamamilə yeni mərhələyə qədəm qoyub. Hazırda ölkəmiz təqribən 10 min meqavata yaxın enerji gücünə malikdir ki, bu da kifayət qədər yüksək göstəricidir.

Azərbaycanın qısa müddətdə elektrik enerjisi ixal edən ölkədən onu ixrac edən ölkəyə çevrilməsi böyük uğurdur. Dünya bazarlarında enerji resursları ilə bağlı problemlər fonunda görülmə işlər Azərbaycanı böyük problemlərdən sığortalayıb. Həmçinin respublikamız bir çox ölkələr üçün enerji sahəsində əvəzolunmaz tərəfdaşa çevrilib.

Son 22 ildə bütün ölkə üzrə intensiv şəkildə həyata keçirilən yüksək səviyyəli infrastruktur quruculuğu Azərbaycanın dinamik iqtisadi inkişafını və insanların həyat səviyyəsinin yüksəlməsini şərtləndirən çox mühüm amil qismində çıxış edir. Biznes qurumları bundan faydalanmaqla özlərinin fəaliyyət sferalarını genişləndirirlər. Eyni zamanda, müasir infrastruktur quruculuğu insanların həyat şəraitinin yaxşılaşmasına öz müsbət təsirini göstərir. Yeri gəlmişkən, ötən dövrdə həm dövlət, həm də Heydər Əliyev Fondunun xətti ilə ölkə üzrə bilavasitə sosial təyinatlı infrastruktur obyektlərinin inşası da geniş vüsət alıb. Belə ki, 3500-dən çox məktəb, 550-dən artıq səhiyyə müəssisəsi, 50-yə yaxın idman kompleksi tikilərək istifadəyə verilib. Yeni layihələrin icrası da gündəmdədir.

Ölkəmizdə nəqliyyat-logistika infrastrukturunun yenilənməsi də məmnunluq doğurur. Respublikamızda 2004-cü ildən başlayaraq nəqliyyat-logistika sahəsində reallaşdırılan layihələr müxtəlif istiqamətləri - avtomobil yollarını, dəmiryolunu, su və hava nəqliyyatını əhatə edib. Respublikamızda məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilən müasir nəqliyyat infrastruktur quruculuğu siyasətinin konkret nəticələrini bütün ölkə boyunca avtomobil yollarının yenilənməsinin təmsalında aydın şəkildə görmək mümkündür. Bütövlükdə, ölkəmizdə avtomobil yollarının yenidən qurulması ilə bağlı statistika kifayət qədər zəngindir. Belə ki, bəhs olunan dövrdə ölkə ərazisində 20 min kilometrden çox avtomobil yolları tikilib və yaxud əsaslı şəkildə yenidən qurulub. Bura həmçinin yüzlərlə körpünü, tunelləri, yerüstü və yeraltı piyada keçidlərini də əlavə etmək mümkündür.

Respublikamızda dəniz nəqliyyatının inkişafı xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılıb. Bu gün Azərbaycan Xəzərdə ən böyük daşıma donanmasına malikdir. Burada əlamətdar məqamlardan biri də ondan ibarətdir ki, Azərbaycan nəqliyyat imkanlarını ölkə hüdudlarından kənara çıxarmağı bacarıb. Qara dənizdə daşımalar

həyata keçirmək üçün üç böyük tanker alınıb. Onların hər biri 115 min ton yükötürmə qabiliyyətinə malikdir. Xarici sularla Azərbaycan bayrağı altında üzən gəmilər “Aframax” tipli tankerlərdir. İndiyə qədər Azərbaycan gəmiçilik tarixində istismar edilən ən böyük tanker 13 000 ton dəvəyə malik olub. Beləliklə, həmin gəmilərdən təxminən 10 dəfə böyük olan “Aframax” tipli tankerlərin alınması ilə Azərbaycan gəmiçiliyi yeni dövrə qədəm qoyub.

Bu gün artan geosiyasi gərginliklər və digər səbəblərə görə dövlətlər arasında ənənəvi təchizat zənciri qırılıb. Bir sıra hallarda istehsalçı ölkələr öz məhsullarının satışını da siyasi təzyiq vasitəsinə çevirirlər. Bu, dəniz nəqliyyatı donanmalarının təchizatına da aiddir. Azərbaycan bu sahədə də Prezident İlham Əliyevin zamanında nümayiş etdirdiyi strateji baxışları, siyasi qətiyyəti sayəsində qabaqcıl layıcı tədbirlər görməyə nail olub. Söhbət ölkəmizdə gəmiqayırma zavodunun yaradılmasından gedir. Bəhs olunan müəssisənin açılış mərasimi dövlətimizin başçısının iştirakı ilə 20 sentyabr 2013-cü ildə baş tutub. İstehsalat Xəzər dənizində ən müasir tələblərə cavab

Müasir nəqliyyat-logistika infrastrukturunun yaradılmasına kompleks yanaşma

verən istənilən növ müxtəlif təyinatlı gəmilərin tikintisi, təmiri və ümumilikdə, dəniz mühəndisliyi işlərinin yerinə yetirilməsi istiqamətində fəaliyyət göstərir.

Reallaşdırılan çoxsaylı layihələr sayəsində respublikamızda dəmir yolu şəbəkəsinin texniki imkanları və keyfiyyət göstəriciləri əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşıb, texnika parkı modernləşib. Müvafiq Dövlət Proqramının icrası çərçivəsində çoxsaylı layihələr reallaşdırılıb. Bu çərçivədə Bakı-Böyük Kəsik istiqamətində 355 km. yol əsaslı təmir olunub. 2015-ci ilin sentyabrından yenidən qurulan Bakı-Sumqayıt dəmir yolu xətti ilə Azərbaycanda ilk “Stadler” qatarı yola düşüb. 2019-cu ildə Bakı-Sabuncu və Sabuncu-Pirsağı xətləri istifadəyə verilib. 2020-ci il martın 18-də isə Pirsağı-Görədil-Novxanı-Sumqayıt hissəsinin açılışı ilə Abşeron dairəvi xətti tam istismara verilib. Abşeron dairəvi xəttinin istismar uzunluğu 91 kilometr, stansiya yolları ilə birlikdə ümumi uzunluğu isə 198 kilometrdir. Bu yol Bakının və Abşeron yarımadasının ən önəmli nəqliyyat layihələrindən birinə çevrilib.

Bundan başqa, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə quruculuq işləri çərçivəsində ən zəruri infrastrukturun yaradılması ilə bağlı Prezident İlham Əliyevin müvafiq tapşırıqlarına əsasən dəmir yollarının tikintisi işləri də qrafik üzrə davam etdirilib. Bu sırada uzunluğu 140,6 km. olan Horadiz-Ağbənd dəmir yolu xəttinin tikintisi ni xüsusi qeyd edə bilərik. Bundan başqa, Bərdə-Ağdam dəmir yolunun bərpası istiqamətində də mühüm işlər görüldü və yeni layihələr də gündəmdədir.

Həmçinin respublikamızda 10-dək aeroportun inşası təmin edilib. Hazırda ölkənin regionlarında da beynəlxalq səviyyəli hava limanları fəaliyyət göstərir. Füzulidə, Zəngilanda və Laçında olmaqla daha 3 beynəlxalq səviyyəli hava limanı isə işğaldan azad olunmuş ərazilərdə yaradılıb.

Azərbaycanın müasir nəqliyyat-logistika infrastrukturunu yaradılmasında qazandığı uğurlar beynəlxalq səviyyədə də yüksək dəyərləndirilir. Beynəlxalq Nəqliyyat Forumunun (BNF) son dəyərləndirməsi buna əyani misaldır. Qurum nəqliyyat infrastrukturuna investisiya yatırılması ilə bağlı 32 ölkə arasında araşdırma aparıb və Statistik Məlumat Bülleteni dərc edib. Hesabatla əsasən, Azərbaycan bu sahəyə yönəldilən investisiyaların ÜDM-də payına görə birinci yerdə qərarlaşıb.

Mübariz ABDULLAYEV

Bakıdan Tehrana zəng

Sentyabrın 29-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İran İslam Respublikasının Prezidenti Məsud Pezeşkiana zəng edib.

Prezidentin Mətbuat Xidmətinin məlumatına görə, dövlətimizin başçısı Prezident Məsud Pezeşkiani ad günü münasibətilə təbrik edib, ona möhkəm

cəsağlığı, uzun ömür və fəaliyyətində uğurlar arzulayıb.

İran Prezidenti göstərilən diqqətə və təbrikə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirib.

Telefon danışıqları zamanı dövlət başçıları Bışkekdə keçirilmiş son görüşlərini və həmin görüşdə müzakirə

olunan məsələləri məmnunluqla xatırlayıblar.

Azərbaycan Hökuməti nümayəndə heyətinin hazırda İranda səfərdə olduğu və səfər çərçivəsində ikitərəfli münasibətlərin gündəliyində duran məsələlər üzrə müzakirələrin aparıldığı qeyd edilib.

İqtisadi inkişafın dayanıqlı sütunları

SES-lər təmiz enerjinin, sənaye parkları qeyri-neft istehsalının əsas mənbəyinə çevrilir

Azərbaycanda iqtisadi transformasiyanın əsas prioritetlərindən biri olan bərpaolunan enerji sektorunun inkişafı dövlətin həyata keçirdiyi yeni layihələrin təmsalında öz uğurlu nəticələrini göstərməkdədir. Son

illərdə bölgələrdə külək və Günəş Elektrik stansiyalarının, o cümlədən azad edilmiş ərazilərdə kiçik su elektrik stansiyalarının (KSES) açılışı bu istiqamətdə görülmə işlərin mühüm nəticəsi hesab edilə bilər.

Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə bu günlərdə Bakıda Konqres Mərkəzində onlayn formatda Laçın rayonundakı “Minkənd” Kiçik Su Elektrik Stansiyasının açılışı KSES şöbəsinin daha da genişləndiyini

təsdiqləyir.

Türkiyənin “Demirören Holding” şirkəti Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı çərçivəsində və dövlət-özel tərəfdaşlığı prinsipi əsasında həyata keçirilən layihə üzrə

“Minkənd” Kiçik Su Elektrik Stansiyasının qoyuluş gücü 3,2 MVt, gözlənilən illik elektrik enerjisi istehsalı isə 11,8 milyon kVt/saat təşkil edir. Stansiya Avstriya və İtaliya texnologiyaları əsasında qurulub.

Laçın bölgənin təmiz enerji mənbəyinə çevrilir

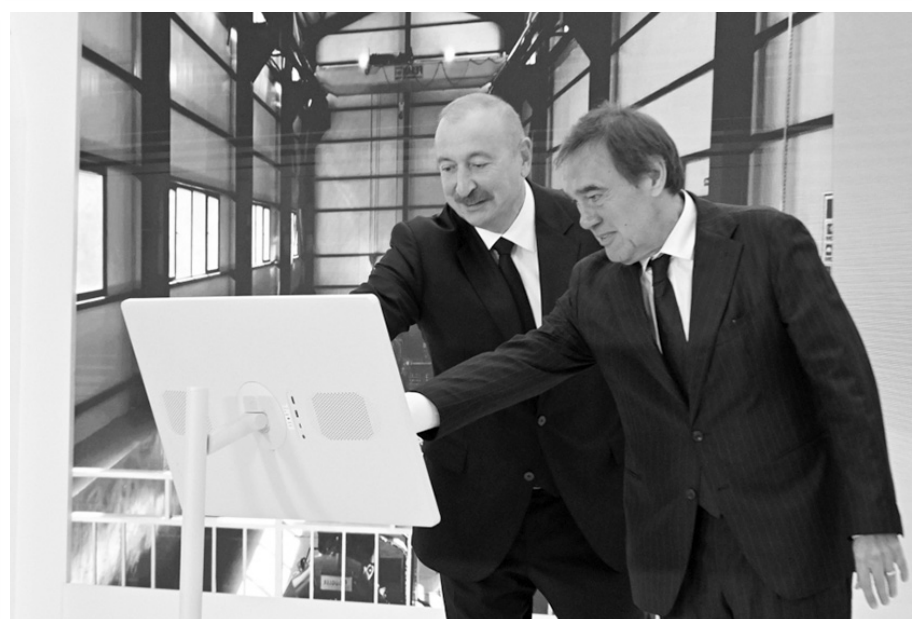
Son illərdə “Green Karabakh Energy” MMC- “Demirören Holding”- Azərbaycan Biznesinin İnkişafı Fondu tərəfindən icra olunan SES və KSES-lərin inşası bölgədə təmiz enerji sistemini qurmaqdır. İndiyə qədər həmin müştərək fəaliyyət sayəsində ümumi dəyəri 53,2 milyon manat olan layihəyə “Minkənd”, “Qalaca-1”, “Qalaca-2”, “Malıbəy” və “Tərtər-1” kiçik su elektrik stansiyaları tikilərək istifadəyə verilib. Digər stansiyaların 2026-cı ilin sonunadək istismara ver-

rilməsi nəzərdə tutulur. Onların istismar müddəti 30 ildir. Layihə üzrə ümumi qoyuluş gücü 12,9 MVt, gözlənilən illik elektrik enerjisi istehsalı 44,1 milyon kVt/saatdır.

Ümumilikdə, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə yaşıl enerji potensialının reallaşdırılması istiqamətində genişmiqyaslı tədbirlər intensivləşib.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının “Yaşıl Enerji

Zonası”na çevrilməsi barədə tapşırıqlarına uyğun olaraq, “AzərEnerji” ASC tərəfindən rəqonda su elektrik stansiyalarının tikintisi istiqamətində işlər ardıcılıqla davam etdirilir. Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Laçının su ehtiyatları əsasən ölkə ərazisində formalaşır. Belə ki, Kiçik Qafqazın ölkə daxilində Tərtərçaydan sonra ikinci ən böyük çayı hesab olunan Həkəriçay və onun qolları olan Hoçaz, Şəlvə, Zabux çayları üzərində indiyədək ümumi gücü 72,6 MVt olan 11 su elektrik stansiyası tikilib. Bir neçə ay əvvəl Hoçaz çayının üzərində yerləşən 14,7 meqavattlıq “Ağbulaq-1”, 14,25 meqavattlıq “Ağbulaq-2” və 4 meqavattlıq “Şeylanlı” su elektrik stansiyalarının açılışı olub. Hazırda ümumi gücü 10,7 MVt olan 3 yeni SES-in tikintisi davam edir və onlar bu ilin sonunadək istismara veriləcək. Laçın rayonunun 2040-cı il perspektivində elektrik tələbat gücünün 80 MVt olacağı gözlənilir. Mövcud və tikintisi planlaşdırılan SES layihələri nəzərə alınmaqla, rayon 15 il sonra da tam olaraq yaşıl enerji ilə təmin ediləcək.

Mingəçevir Sənaye Parkı tekstil sənayesinin inkişafında mühüm rol oynayır

Azərbaycanda sənayeləşmədə iqtisadi inkişafın əsas təməllərindən birini təşkil edir. Sənaye zonalarının əsas drayveri olan sənaye parkları isə ölkəmizin iqtisadi imkanlarının daha da artırılması, qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafına töhfə verəcək resursların tam hərəkətə gətirilməsi, müasir texnologiyalara əsaslanan rəqabətqabiliyyətli sənaye müəssisələrinin təşkili və əhalinin istehsal sahəsində məşğulluğunun daha da artırılmasında mühüm rol oynayır. Onların sırasında

çox məhsul istehsal edilib ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə təxminən 70 faiz çoxdur. Sənaye Parkında görülmə işlərə indiyədək ümumilikdə 160 milyon manatdan artıq investisiya yatırılıb, 550 nəfərdən çox daimi iş yeri yaradılıb.

Bu günlərdə Bakıda Konqres Mərkəzində Prezident İlham Əliyev tərəfindən onlayn formatda təməlləşmə mərasimi keçirilən “Tekstil Klasteri” layihəsi yeni sənaye sahəsi kimi mühüm yer tutur. Ötən il Mingəçevir Sənaye Parkının rezidenti statusu verilən “Textile Horizon” MMC tərəfindən icra edilən layihə çərçivəsində pambıq ökinindən başlayaraq, məhlul, iplik, parça və son tekstil məhsullarının istehsalı nəzərdə tutulur. Müəssisə Mingəçevir Sənaye Parkının rezidentlərinə verilən bütün vergi və gömrük güzəştlərindən yararlanacaq. Sahəsi 11,2 hektar olan müəssisədə ildə 16 min ton məhlul, 11 min ton iplik, 7,3 min ton boyalı parça və 11 milyon köynək istehsalı nəzərdə tutulur. Məhsulların daxili bazarla yanaşı, ixracı da planlaşdırılır.

E.CƏFƏRLİ

Son 5 ildə azad ərazilərdə 40-dan çox SES istifadəyə verilib

SES-lər Azərbaycanın müasir enerji gündəliyinin aparıcı xətti olan “yaşıl enerji” istehsalında mühüm yer tutmaqdadır. Laçın rayonu ilə yanaşı, Kəlbəcər, Tərtər və Ağdərədə kiçik su elektrik stansiyaları istismara verilib. Kəlbəcər rayonunun Vəng kəndində 5 MVt gücündə “Çaykənd-2”, 8,6 MVt gücündə “Aşağı Vəng”, 4,1 MVt gücündə “Toğanalı”, 8,8 MVt gücündə “Nadixanlı” kiçik su elektrik stansiyaları istifadəyə verilib. Habelə Ağdərə rayonu ərazisində 14,7 MVt gücündə “Qozlukörpü” KSES-in inşası yekunlaşıb. Zəngilan və Qubadlı rayonlarında Bəsitçay və Həkəri çay-

ıy hövzələrində yerləşən silsilə su elektrik stansiyalarının inşası davam etdirilir. Ümumilikdə, son 5 ildə Laçın, Kəlbəcər və Suqovuşanda 40-dan artıq su elektrik stansiyası istismara verilib.

Hazırda Cəbrayıl rayonu ərazisində, Araz çayı üzərində ümumi gücü Azərbaycan tərəfi üçün 140 MVt (100 MVt “Xudafərin”, 40 MVt “Qız Qalası”) olmaqla, iki su elektrik stansiyasının tikintisi hazırda davam etdirilir. Nəticədə işğal-

dan azad edilmiş ərazilərdə 500-600 MVt gücündə kiçik su elektrik stansiyaları inşa ediləcək. Beləliklə, azad edilmiş ərazilər yaxın illərdə SES-lərin əsas mənbəyi və “yaşıl enerji” hubunun əsas mərkəzi olmaqla, Azərbaycanın bərpaolunan enerji gücünün artmasında mühüm rol oynayacaq.

özünəməxsus istehsal və emal infrastrukturunu ilə seçilən Mingəçevir Sənaye Parkı ölkədə tekstil sənayesinin inkişafında mühüm rol oynayır. Burada pambıq emalı, iplik və parça istehsalı sahəsində fəaliyyət göstərən müəssisələr cəmləşib. Adıçəkilən Sənaye Parkında 2026-cı ilin birinci yarısında 20 milyon manatdan

Azərbaycan-İran əməkdaşlığında yeni nəqliyyat layihələri müzakirə olunub

Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini Şahin Mustafayevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin İran İslam Respublikasına səfəri çərçivəsində iki ölkə arasında iqtisadi əməkdaşlıq üzrə Birgə Komissiyasının həmsədrələrinin (Azərbaycan tərəfdən Baş nazirinin müavini Şahin Mustafayev, İran tərəfdən yol və şəhərsalma naziri Fərzanə Sadiq) görüşü keçirilib.

Nazirlər Kabinetindən verilən məlumata görə, görüş zamanı iqtisadi-ticarət, nəqliyyat-kommunikasiya və humanitar sahələrdə əlaqələrin mövcud vəziyyəti, həmçinin qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər və əməkdaşlığın inkişaf perspektivləri müzakirə olunub.

Bu ilin fevralında Bakıda keçiril-

miş Dövlət Komissiyasının 17-ci iclasının yekunları üzrə əldə edilmiş razılaşmaların və imzalanmış Anlaşma Memorandumunda nəzərdə tutulan tədbirlərin icra vəziyyəti ilə bağlı müzakirələr aparılıb.

Baş nazirinin müavini prezidentlər İlham Əliyevlə Məsud Pezeşkian arasında fəal siyasi dialoqu və dostluq münasibətlərinin iki ölkənin əlaqələrinin inkişafına mühüm tökan verdiyini bildirib.

Bışkekdə liderlər arasında keçiri-

lən görüşü xüsusi qeyd edib.

Şahin Mustafayev ötən dövr ərzində görülmüş işlərə nəzər salaraq,

razılaşdırılmış layihələrin həyata keçirilməsi prosesinin sürətləndirilməsi və aidiyyəti qurumlar arasında əlaqələndirilmiş fəaliyyətin davam etdirilməsinin əhəmiyyətini vurğulayıb.

Söhbət zamanı nəqliyyat və tranzit sahəsində “Şimal-Cənub” Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizinin inkişafı, onun ötürücülük qabiliyyətinin artırılması əsas müzakirə mövzularından biri olub.

Ağbəd-Kələlə avtomobil körpüsünün tikintisinin başa çatdırılması məmnunluqla qeyd edi-

lib, sərhəd-keçid infrastrukturunun istifadəyə verilməsi ilə bağlı məsələlər müzakirə olunub.

Astara yük terminalında işlərin tamamlanması və terminalın yükəşir-ma imkanlarının genişləndirilməsi ilə bağlı görülmə tədbirlər də nəzərdən keçirilib.

İki ölkə arasında perspektivli infrastruktur layihələri ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb.

Görüşdə Azərbaycan ilə İran arasında qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, Dövlət Komissiyasının 17-ci iclasında əldə olunmuş razılaşmaların ardıcıl icrası və birgə layihələrin həyata keçirilməsinin sürətləndirilməsi istiqamətlərində fəaliyyətin davam etdirilməsi barədə razılığa gəlinib.

• Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyevə Ermənistanın hərbi təxribatı zamanı yaralanan və Müdafiə Nazirliyinin Mərkəzi Hərbi

Klinik Hospitalında müalicə olunan hərbiçilərlə görüşüb.

• Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel Prezident İlham Əliyevə telefonla zəng edib. Şarl Mişeli Ermənistanın

Vətən müharibəsinin 4-cü günü 30 sentyabr 2020-ci il

Azərbaycana qarşı davam edən hərbi təxribatı ilə bağlı vəziyyət barədə məlumatlandıran dövlətimizin başçısı bildirib ki, Azərbaycan Ordusu buna cavab olaraq əks-hücum əməliyyatları həyata keçirir.

• Azərbaycan Ordusu müharibənin dördüncü günü qətiyyətli əks-hücum əməliyyatını davam etdirib. Müdafiə Nazirliyinin məlumatına görə, əks-hücum əməliyyatının başlandığı dörd gün ərzində düşmənin ümumilikdə 2300-dən çox canlı qüvvəsi məhv edilib. Bundan başqa, Ermənistan ordusunun 130-dək tank və digər zirehli texnikası, 200-dən artıq artilleriya, yaylın atəşli raket sistemləri, miniatür, 25-dən çox hava hücumundan müdafiə vasitələri, 6 komanda-idarəetmə və komanda-müşahidə məntəqəsi, 5 si-

lah-sursat anbarı, 50-dən artıq tank əleyhinə vasitələr, 55-dən çox avtomobil texnikası sıradan çıxarılıb. Təkcə sentyabrın 30-da Ermənistan ordusunun 8 ədəd "Qrad" yaylın atəşli reaktiv sistemi məhv edilib.

• Düşmənin artilleriya atəşi nəticəsində

də Horadiz şəhərində bir mülki şəxs həlak olub, üç nəfər isə xəsarət alıb. Bununla da Ermənistan silahlı qüvvələrinin xain hücumları zamanı həlak olan mülki şəxslərin sayı 15-ə, xəsarət alanların sayı isə 49-a çatıb. Bu barədə Azərbaycan Baş Prokurorluğu məlumat yayıb.

BMT çərçivəsində ilk...

BMT-nin Nyu-Yorkdakı mənzil-qərargahında "Qayıdış hüququ və dekolonizasiya: gecikmiş tarixi ədalətin bər-

pası" mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilib. BMT Baş Assambleyasının 81-ci sessiyası çərçivəsində Bakı Tə-

şəbbüs Qrupunun təşkilatçılığı ilə keçirilən tədbirdə qayıdış hüququ, dekolonizasiya, öz müqəddəratını təyinetmə,

Nyu-Yorkda Qərbi azərbaycanlıların qayıdış hüququ müzakirə olunub

tarixi yaddaşın və mədəni irsin qorunması məsələləri müzakirə olunub. Bu konfrans azərbaycanlıların Ermənistan

tərəfindən etnik təmizləməyə məruz qalması məsələsinin BMT çərçivəsində müzakirə olunduğu ilk belə tədbirdir.

16 ölkədən 50-dən çox nümayəndə...

Tədbirdə 16 ölkəni təmsil edən 50-dən çox nümayəndə - qaçqınların və milli azlıqların hüquqlarının müdafiəsi sahəsində tanınmış mütəxəssislər, qayıdış hüququ üzrə ixtisaslaşmış ekspertlər, eləcə də etnik mənsubiyyətinə görə zorakılıq, ayrı-seçkilik və təqib təcrübəsi yaşamış diaspor təşkilatlarının, həmçinin zərərçəkmiş icmaların təmsilçiləri və BMT ekspertləri iştirak edib.

Konfransda indiki Ermənistan ərazisində etnik təmizləməyə məruz qalmış azərbaycanlıların öz yurdlarına qayıtmasının təmin edilməsi, habelə tarixi ədalətin bərpası üçün zəruri hüquqi addımların atılması və bu məsələnin beynəlxalq təşkilatların diqqətində saxlanması ətrafında müzakirələr aparılıb. Qayıdış prosesi-

təbii, hüquqi baxımdan məcburi xarakter daşıyan beynəlxalq razılaşmanın əldə edilməsi, beynəlxalq monitorinqin həyata keçirilməsi və s. istiqamətlər diqqət mərkəzində saxlanılıb.

Konfransın açılışında çıxış edən Bakı Təşəbbüs Qrupunun Kommunikasiya və Data Analitikası şöbəsinin müdiri Elgün Hacıyev Qərbi azərbaycanlıların qayıdış hüququ məsələsinə toxunub. O bildirib ki, Qərbi azərbaycanlıların öz keçmiş yaşayış yerlərinə qayıdış hüququ məsələsi BMT-nin müvafiq qurumları və beynəlxalq mexanizmləri çərçivəsində nəzərdən keçirilməyə layiqdir. "Qayıdış hüququ fundamental insan hüququdur. Öz doğma yurduna qayıtmaq yalnız fiziki qayıdış deyil. Bu, kimliyin, ləyaqətin, tarixi

Tədbir zamanı azərbaycanlıların etnik təmizləməyə məruz qalması, mədəni və dini abidələrə qarşı törədilmiş vandalizm aktlarını özündə ehtiva edən qısametrajlı sənədli film nümayiş etdirilib.

Daha sonra konfrans işini panel müzakirələri ilə davam etdirib. "Dekolonizasiya və beynəlxalq hüquq kontekstində qayıdış hüququ" adlı birinci paneldə qayıdış hüququnun beynəlxalq hüquqi əsasları, dekolonizasiya və öz müqəddəratını təyinetmə prinsipləri, məcburi köçürülmüş insanların hüquqlarının müdafiəsində beynəlxalq mexanizmlərin rolu ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb.

"Məcburi köçkünlükdən doğma yurda - kimlik, tarixi yaddaş və qayıdış hüququ" adlı ikinci paneldə isə insanların öz ata-baba yurdlarından ayrılmasının nəti-

Qərbi azərbaycanlılarla bağlı sənədli film

cələri, doğma yurda qayıdış, mədəni kimliyin və tarixi yaddaşın qorunması, habelə təhlükəsiz və ləyaqətli qayıdış üçün zəruri şərait müzakirə edilib. Corc Meyson Universitetinin doktorantı, Təhlükəsizlik Siyasəti Araşdırmaları Mərkəzinin baş redaktoru Əli Məmmədov çıxışında Qərbi azərbaycanlıların Ermənistanadakı keçmiş yaşayış yerlərinə qayıdış məsələsinə diqqət çəkib. O bildirib ki, üç onillikdən artıq vaxt keçməsinə baxmayaraq, azərbaycanlı qaçqınların məşə yerləri ilə əlaqəsi, qayıdış və mədəni irsin qorunması məsələləri aktuallığını saxlayır. Əli Məmmədov, həmçinin vurğulayıb ki, azərbaycanlı icmalar tarixən İrəvanda və indiki Ermənistanın digər

ərazilərində yaşayıblar və onların tarixi mövcudluğu məscidlərdə, qəbiristanlıqlarda, yaşayış məntəqələrində, tarixi yer adlarında, eləcə də digər mədəni və dini irs nümunələrində öz əksini tapıb.

Konfrans zamanı BMT-nin afrikamənşəli şəxslər üzrə Daimi Forumunun (PPPAD) keçmiş sədri, səfir June Soomer, Beynəlxalq Zikh Federasiyasının Baş Hüquq məsləhətçisi Prabjot Singh Warring, İdarəçilik üzrə beynəlxalq ekspert Karlayl Korbin və müstəmləkəçilik ərazilərinin nümayəndələri çıxış ediblər. Onlar öz çıxışlarında azərbaycanlıların qayıdış hüquqlarını tanıdıqlarını və beynəlxalq təşkilatları bu mövzuya diqqət ayırmalı olduğunu bildiriblər.

nin beynəlxalq təşkilatların nəzarəti altında, təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə həyata keçirilməsi, zəmanət mexanizmlərinin

yaddaşın və mədəni davamlılığın bərpası deməkdir", - deyə Elgün Hacıyev vurğulayıb.

qeydiyyatı sənədlərinin, əmlak reyestrlərinin, arxivlərin və digər sənədlərin qorunmasının və onlara çıxışın təmin edilməsinin vacibliyinin vurğulanmasına çağırış edilib. Bunun, xüsusilə torpaq və əraziləri ilə tarixi bağları müstəmləkə hakimiyyəti və ya digər tarixi ədalətsizliklər nəticəsində təsirlənmiş icmalar baxımından əhəmiyyətli olduğu bildirilib.

Müraciətdə, həmçinin Ermənistan ərazisində Azərbaycanın mədəni, dini və tarixi irsinin, eləcə də Boner, Aruba və Sen-Martenin, Siqh, Konqolu, Burundi və Ruanda icmalarının mədəni, dini və tarixi irsinin qorunması və mühafizəsi üçün səmərəli təminatların yaradılmasına çağırılıb. Konfrans iştirakçıları qayıdış, dayanıqlı həll yolları, sülh quruculuğu, özünüidarəetmə və dekolonizasiya ilə bağlı proseslərdə təsirə məruz qalmış şəxslər və onları təmsil edən təşkilatlarla substantiv məsləhətləşmələrin aparılmasının təşviq edilməsini də istəyiblər. Bununla yanaşı, fiziki təhlükəsizlik, dövlət xidmətlərinə çıxış, mülkiyyət hüquqlarının qorunması, mədəni və dini hüquqlar, habelə yenidən məcburi köçürülməyə qarşı təminatlar daxil olmaqla, qayıdış üçün mövcud şəraitin qərəzsiz və ayrı-seçkisiz monitorinqinə çağırış edilib.

Birgə müraciətdə qayıdış hüququ, öz müqəddəratını təyinetmə, dekolonizasiya, mülkiyyət hüquqları, mədəni kimlik, ayrı-seçkilik və müvafiq icma və ərazilərə təsir edən transmilli repressiya hallarının nəzərdən keçirilməsi zamanı BMT-nin

müvafiq Xüsusi Prosedurları, müqavilə orqanları və digər beynəlxalq mexanizmləri arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsinin təşviq olunması istənilib. Sonda BMT-nin müvafiq mexanizmləri gələcək tematik fəaliyyətlərində, hesabatlarında, məsləhətləşmələrində, dövlətlər və vətəndaş cəmiyyəti ilə qarşılıqlı fəaliyyətlərində bu məsələlərə lazımı diqqət yetirməyə dəvət olunub.

Səssiz aksiya niyə keçirilib?

Tədbir iştirakçıları indiki Ermənistan ərazisində azərbaycanlılara məxsus tarixi, mədəni və dini abidələrin qəsdən dağıdılması və erməniləşdirilməsinə etiraz əlaməti olaraq səssiz aksiya keçiriblər. Aksiya zamanı "Qərbi Azərbaycan - qayıdış xeyriyyə" deyil, hüquqdur", "Ədalət qayıdış hüququndan başlayın", "Qayıdış olmadan dekolonizasiya tamamlanmayıb", "Müstəmləkəçiliyə son qoyulsun, tarixi ədalət bərpa edilsin" və "Öz müqəddəratını təyinetmə dekolonizasiyaya aparın yoldur" şüarlarının əks olunduğu plakatlar qaldırılıb. Aksiya iştirakçıları bununla qayıdış hüququnun fundamental hüquq kimi təmin edilməsinin və müstəmləkəçiliyin nəticələrinin aradan qaldırılmasının vacibliyinə diqqət çəkiblər.

Tədbirin sonunda xüsusi məruzəçinin təyini edilməsi ilə bağlı BMT rəhbərliyinə müraciət qəbul edilib.

Qeyd edək ki, indiki Ermənistan əra-

zisdəki Azərbaycan xalqına məxsus mədəni, dini və tarixi irs, o cümlədən toponimlər, məscidlər, qəbiristanlıqlar, ziyarətəgahlar və digər abidələr sistemli şəkildə dağıdılıb, təhqir olunub və mənimənsilib. Bununla yanaşı, tarixi ərazilərlərdən zorla qovulmuş yüz minlərlə azərbaycanlının fundamental hüququ - öz tarixi torpaqlarına təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə qayıtmaq hüququ hələ də təmin edilməmiş olaraq qalır. Bu vəziyyət, əslində, mövcud beynəlxalq hüquq normaları ilə ziddiyyət təşkil edir. Belə ki, 1948-ci il tarixli Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi və Qaçqınların Statusuna dair 1951-ci il Konvensiyası kimi qəbul edilmiş beynəlxalq hüquqi sənədlər, eləcə də Dayton Sazişinin 7-ci Əlavəsi kimi beynəlxalq hüquq praktikasında formalaşmış presedentlər artıq qayıdış hüququnun həyata keçirilməsi təmin edəcək normativ və praktik əsas yaradır.

Nardar BAYRAMLI

BMT-nin Xüsusi Məruzəçilərinə birgə müraciət...

Konfransın yekununda Bakı Təşəbbüs Qrupu və tədbir iştirakçıları adından BMT-nin Xüsusi Məruzəçilərinə birgə müraciət qəbul edilib. Müraciətdə Qərbi Azərbaycanda və sənəddə qeyd olunan digər ərazilərdə yaşayan və ya həmin ərazilərlə bağlı olan şəxslərin təhlükəsiz, könüllü, ləyaqətli və davamlı qayıdışının təşviqinə, həmçinin Ermənistan ərazisində Azərbaycanın mədəni, dini və tarixi irsinin qorunması və mühafizəsi üçün səmərəli təminatların yaradılmasına çağırılıb.

Müraciətdə BMT Nizamnaməsinin xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyinetmə, insan hüququ və əsas azadlıqlarına hörmət prinsipləri əsas götürülüb. Sənəddə Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi, insan hüquqlarına dair beynəlxalq paktlar, habelə qayıdış hüququ, dekolonizasiya və fundamental hüquqların müdafiəsinə dair BMT-nin müvafiq sənədləri xatırladılıb. Müraciətdə bütün xalqların beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq öz siyasi statuslarını sərbəst müəyyən etmək, iqtisadi, sosial və mədəni inkişafını təşviq şəkildə həyata keçirmək hüququna malik olduqları bir daha təsdiqlənib.

Sənəddə qayıdış hüququ, öz müqəddəratını təyinetmə və dekolonizasiya prinsiplərinin müxtəlif region və kontekstlərdə tətbiqinə münasibətdə qeyri-ardıcıl və selektiv yanaşmalardan narahatlıq ifadə olunub. Beynəlxalq hüquqa əsaslanan, icmaların mənalı iştirakını təmin edən dinc, inklüziv və hüquq əsaslı həll yollarının vacibliyi qeyd edilib. Birgə müraciətdə konfrans iştirakçıları BMT-nin Xüsusi Məruzəçilərini Qərbi Azərbaycanda, Bonerdə, Arubada və Sen-Martendə yaşayan və ya bu ərazilərlə bağlı olan şəxslər, eləcə də Siqh, Konqolu, Burundi və Ruanda icmalarının üzvləri daxil olmaqla, təsirə məruz qalmış şəxslərin təhlükəsiz, könüllü, ləyaqətli və davamlı qayıdışının dayanıqlı sülhün mühüm tərkib hissəsi kimi təşviqinin davam etdirilməsinə çağırmağa dəvət ediblər.

Müraciətdə mənzil, torpaq və digər əmlakın restitusiya edilməsi, bunun mümkün olmadığı hallarda isə adekvat kompensasiyanın təmin olunması üçün şəffaf və ölçətan mexanizmlərin yaradılmasının təşviq edilməsi istənilib. Sənəddə yaşayış faktını, mülkiyyət, vərəsəlik və ailə əlaqələrini təsdiq etmək üçün zəruri olan vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının

Bakı ilk dəfə CAMCA Regional Forumuna ev sahibliyi edəcək

Qafqaz və Əfqanıstan (CAMCA) dialoqu, əməkdaşlığın və dayanıqlı iqtisadi inkişafın təşviqinə həsr olunmuş illik CAMCA Regional Forumu

hökumət, biznes, akademik dairələr, vətəndaş cəmiyyəti və digər sahələri təmsil edən müxtəlif maraqlı tərəfləri bir araya gətirəcək.

Yüksək səviyyəli dialoq və qarşılıqlı əlaqə üçün mühüm platforma kimi formalaşan CAMCA Regional Forumu 2014-cü ildə təsis olunduğu vaxtdan etibarən regional əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə, qabaqcıl təcrübələrin bölüşdürülməsinə, habelə ümumi çağırış və

imkanların həllinə yönəlmiş strateji tərəfdaşlıqların qurulmasına diqqət yetirir. Forum açıq müzakirələrin təşviqi vasitəsilə innovativ həllərin işlənilib hazırlanmasına və regional integrasiyanın gücləndirilməsinə töhfə verməyi qarşıya məqsəd qoyur.

Bilik və təcrübə mübadiləsinə xüsusi önəm verən CAMCA Regional Forumu yeni nəsillə təcrübəli liderlərin əlaqələr qurması, əməkdaşlıq etməsi,

eləcə də regionun inkişafına və gələcəyinə töhfə verməsi üçün unikal platforma yaradır. Forumun gündəliyinə iqtisadi artım, təhlükəsizlik, idarəetmə, innovasiya və digər mühüm məsələlər daxildir.

CAMCA Regional Forumu həyata keçirdiyi təşəbbüslər və hər il təşkil olunan toplantılar vasitəsilə dünyanın bu mühüm regionunda əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinə və uzunmüddətli rifahın təmin olunmasına sadıqlıqını nümayiş etdirir.

Forum indiyədək 11 dəfə təşkil olunub, 40-dan çox ölkədən 2000-dən artıq iştirakçı və 560-dan çox spikeri bir araya gətirib.

Oktyabrın 1-2-də Bakıda ilk dəfə Mərkəzi Asiya, Monqolistan, Cənubi

keçiriləcək. Sayca 12-ci dəfə baş tutacaq forum

Azərbaycanın ən böyük ticarət tərəfdaşı

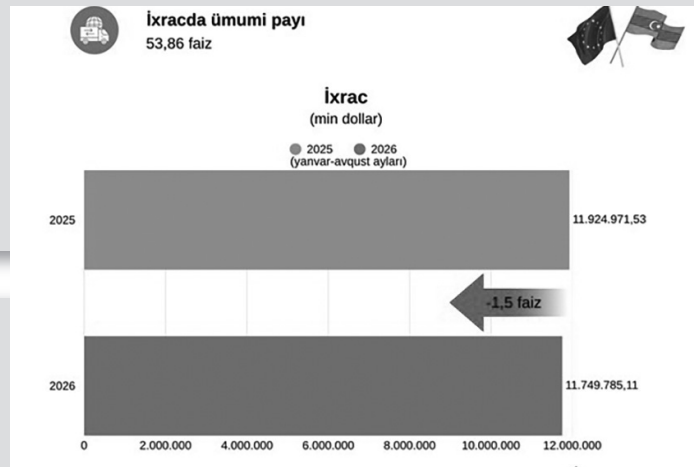
İxracda Avropa İttifaqının payı 53 faizi ötüb

2026-cı ilin ötən 8 ayı ərzində Azərbaycandan Avropa İttifaqı ölkələrinə 11 milyard 749 milyon 785,11 min dollar dəyərində mal ixrac olunub. Bu da ötən ilin eyni dövrü ilə

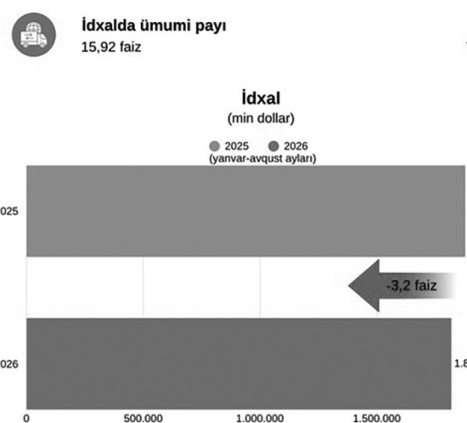
müqayisədə 1,5 faiz və ya 175 milyon 186,42 min dollar azalma deməkdir. Dövlət Gömrük Komitəsinin yaydığı məlumata əsasən, həmin dövr rində Azərbaycan Avropa İtti-

façı ölkələrindən 1 milyard 818 milyon 704,34 min dollar dəyərində mal idxal edib ki, bu da illik müqayisədə 3,2 faiz və ya 430 milyon 43 min dollar azdır. Bu göstəricilər Azərbay-

canın ümumi ixracının 53,86 faizini, ümumi idxalının isə 15,92 faizini təşkil edib.

175 ölkə ilə 33 milyard dollardan artıq əmtəə mübadiləsi

Ümumilikdə, cari ilin yanvar-avqust aylarında Azərbaycan 175 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirib, xarici ticarət dövriyyəsinin həcmi 33 milyard 238 milyon dollar təşkil edib. Əmtəə mübadiləsinin 21 milyard 815 milyon dolları ixracın, 11 milyard 423 milyon dolları isə idxalın payına düşüb. Xarici ticarətdə 10,3 milyard dollar müsbət saldo qeydə alınıb.

Xarici ticarət dövriyyəsində İtaliya 8,4 milyard dollarla liderlik edir. Türkiyə 3,8 milyard dollarla ikinci, Böyük Britaniya 3,5 milyard dollarla üçüncü, Çin 3 milyard dollarla dördüncü, Rusiya 2,4 milyard dollarla beşinci yeri tutur. Sonrakı sıralarda Gürcüstan, Almaniya, Çexiya, Rumıniya, Yunanistan yer tutur.

Azərbaycanın ixracında lider ölkə İtaliya, idxalında isə Çin dayanır. Qardaş Türkiyə həm ixracda, həm də idxalda 2-ci yerdə qərarlaşıb. Göründüyü kimi, Aİ Azərbaycanın ən böyük ticarət tərəfdaşdır. Mövcud rəqəmlər Azərbaycan-Avropa iqtisadi əlaqələrinin son illərdə daha intensiv xarakter aldığını təsdiqləyir. Tərəflər arasında ticarət əlaqələrinin yüksəlməsində bir çox sazişlər, o cümlədən

Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişin mühüm əhəmiyyəti var. Azərbaycan Cənub Qaz Dəhlizi vasitəsilə Avropa-nın enerji təhlükəsizliyində etibarlı tərəfdaşa çevrilməklə yanaşı, bu qitəyə qeyri-neft-qaz sənayesi məhsullarının - plastik kütlə və ondan hazırlanan məmulatlar, kimya sənayesi məhsulları, alüminium, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatların ixracında rolunu artırıb. Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin kəşisməsində yerləşən ölkəmiz nəqliyyat və logistika dəhlizlərini şəxələndirərək Avropa ilə Asiya arasında təhlükəsiz tranzit marşrutlarını təmin edir ki, bu da əmtəə mübadiləsinin böyüməsinə təsir edir. Bir sözlə, regional nəqliyyat xəritəsinin formalaşmasında və beynəlxalq logistik qovşaqların yaradılmasında Azərbaycan həlledici rol oynayaraq yerli istehsalın Avropa bazarlarına çıxış imkanlarını genişləndirir.

Yaxın illərdə Azərbaycanın ticarət qaydalarının Avropa İttifaqı standartlarına uy-

Ticarət qaydaları Aİ standartlarına uyğunlaşdırılır

ğunlaşdırılması və Ümumdünya Ticarət Təşkilatına üzvlüklə bağlı aparılan işəhatlar bu inteqrasiyanı daha da sürətləndirəcək.

Azərbaycan-Aİ enerji müttəfiqliyinin yeni şəxəsi olan bərpaolunan enerji nəqli üçün də birgə infrastruktur sistemi qurulur. Azərbaycan hazırda "yaşıl enerji" üzrə ixracı da gündəliyinə daxil edib və bu tərəfdaşlıqda Aİ şirkətləri ən yaxın partnyor hesab edilir. Azərbaycanın Bərpa Olunan Enerji üzrə Dövlət Agentliyi ilə Aİ-nin "WindEurope" Assosiasiyası arasında külek enerjisi sahəsində əməkdaşlığa dair

Anlaşma Memorandumunun, eləcə də Azərbaycanın Energetika Nazirliyi ilə Aİ-nin "Nobel Energy" şirkəti arasında Anlaşma Memorandumunun imzalanması yeni enerji müttəfiqliyinin əsas bəndləridir. Bu siyasətin tərkib hissəsi kimi 2027-ci ilin sonunadək "yaşıl güclər" in ölkənin enerji sistemində inteqrasiyasını təmin etmək üçün Aİ ilə birgə yeni strategiya hazırlanır. Bütün bunlar birmənalı olaraq Aİ-nin Azərbaycanın başladığı yeni enerji bumu və ya "yaşıl enerji" proqramında güclü tərəfdaş olduğunu və siyasi dəstək verəcəyini qatışdırir.

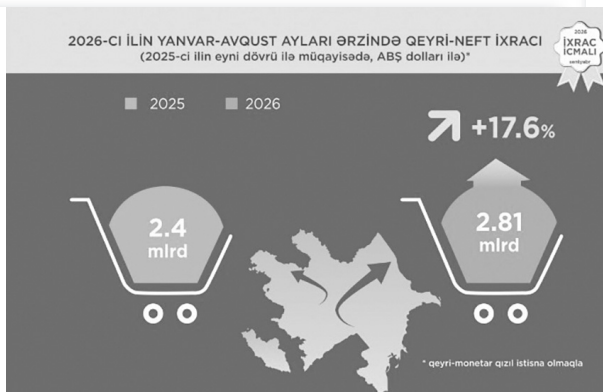
Qeyri-neft ixracında rekord göstərici

Azərbaycanın ixracında qeyri-neft sektoru mallarının dəyər həcmi (qeyri-monetar qızıl istisna olmaqla) 2025-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 17,6 faiz artaraq 2,81 milyard dollar təşkil edib. Qızıl ixracını da nəzərə aldıqda bu rəqəm 3,6 milyard dolları ötür. Ötən 8 ay ərzində qeyri-neft ixracı portfelində yeyinti məhsulları üzrə ixrac 80,7 milyon dollara bərabər olub. Qeyri-yeyinti məhsullarının ixracı isə 11,4 faiz artaraq 251,1 milyon dollar təşkil edib. Şəkər ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 2,3 dəfə, pambıq ip-lik 62,2 faiz, alüminium və ondan hazırlanan məmulatlar 42,8 faiz, bitki və

heyvan mənşəli piylər və yağlar 30,2 faiz, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar 20,5 faiz, pambıq lifi 17,8 faiz, meyvə-tərəvəz 13,7 faiz, çay isə 12,1 faiz artıb.

2026-cı ilin yanvar-avqust aylarında aqrar məhsullar üzrə ixrac 19,2 faiz artaraq 732 milyon dollar, aqrar-sənaye məhsulları üzrə ixrac 22,1 faiz artaraq 255,8 milyon dollar təşkil edib. Bütövlükdə aqrar və aqrar-sənaye məhsullarının birgə ixracı 19,9 faiz artaraq 987,8 milyon dollara bərabər olub.

Qeyri-neft məhsullarının ixracında,

qızıl və olvan metallar da daxil olmaqla Böyük Britaniya ilk yeri tutur. Sonrakı yerlərdə Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan və İsveçrə dayanır. Qeyd edilən dövrdə Azərbaycanın Ermənistana ixracı 17 milyon dollardan çox olub.

Transxəzər Nəqliyyat Dəhlizinə rekord həcmdə sərmayə

Orta Dəhliz marşrutu üçün 55 milyard dollarlıq investisiya müəyyənləşdirilib

Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun (Orta Dəhliz) 2040-cı ilə qədər fiziki infrastrukturuna 25 milyard dollardan çox investisiyanın cəlb edilmə-

si nəzərdə tutulur. Bu yatırımların prioritet istiqamətləri dəmir yolu şəbəkələrinin, dəniz limanları və giriş yollarının tamamilə modernləşdirilməsi, rəqəmsal in-

frastrukturların təmin edilməsi, ölkələr arası nəqliyyat xətlərinin əlaqələndirilməsi üçün əlavə daşıyıcı blokların qurulması ilə bağlıdır. Dünya Bankının (DB)

"İnteqrasiya: Transxəzər Nəqliyyat Marşrutu boyunca yüksək səviyyəli ticarət logistikası" adlı hesabatına əsasən, qarşıdakı 14 il ərzində Orta Dəhlizin inkişafı

üçün gözlənilən investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsində iştirakçı ölkələrə yanaşı, beynəlxalq donorlar, maliyyə institutları birgə addımlar atacaq.

E. CƏFƏRLİ

Vahid rəqəmsal platforma yaradılacaq

Transxəzər coğrafiyasında yerləşən ölkələr hazırda dəhlizin yenidən qurulması və inkişafı ilə əlaqədar layihələrin əhəmiyyətli bir hissəsini icra etməkdədir ki, bu da sıx və vahid əlaqələndirmənin keyfiyyətini əks etdirir. DB-nin ekspertlərinin qənaətinə görə, rəqəbat qabiliyyətinin davamlı yüksəldilməsi, yükdaşıma həcmünün artırılması və iqtisadi təsirin gücləndirilməsi dəhlizin effektivliyinin artırılmasını, göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsini və bütün iştirakçı ölkələrdə institusional islahatların aparılmasını tələb edəcək ki, bu da davamlı sərmayəni labüdləşdirəcək. Dəhlizdə davam etdirilən fiziki işlər və rəqəmsal həlləri təmin etmək üçün növbəti mərhələlərdə daha 30 milyard dollar sərmayəyə ehtiyac duyulur. Həmin investisiyalar birləşdirici avtomobil və dəmir yollarında yük daşımanın hərəkətinin sürətləndirmək məqsədilə logistika qov-

şaqları və daxili terminalların qurulmasını, vahid nəqliyyat şəbəkəsində fasiləsiz fəaliyyətini təmin edən ən müasir logistika avadanlıqlarının - lokomotiv və vaqonların alınmasını, yükləmə-boşaltma texnikasının təchizatını, rəqəmsal platformaların yaradılmasını nəzərdə tutur.

Dünya Bankının Avropa və Mərkəzi Asiya regionunda infrastruktur üzrə regional direktoru Çarlz Kormye bildirib ki, proqnozlaşdırılan sərmayələrin təmin edilməsi Orta Dəhlizdə sərhəd keçidlərində gecikmələrin minimuma endirilməsinə, sonod dövriyyəsinin asanlaşdırılmasına, nəqliyyat, tranzit və ticarət məlumatlarının "vahid pəncərə"də əks edilməsinə və vahid rəqəmsal platformasının yaradılmasına, nəqliyyat qovşaqlarının fəaliyyətinin koordinasiyasının gücləndirilməsinə və sabit xidmətin göstərilməsində ölkələr arasında

birgə əməkdaşlığın tamamilə elektronlaşdırılmasına səbəb olacaq. Bu işlər son nəticədə Transxəzərin nəhəng nəqliyyat bağlantısı kimi dövlətlər və qitələr arasında tərəfdaşlıq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsinə, marşrutun etibarlılığının yüksəldilməsinə, iqtisadi artımlara kömək təhvilə verməsinə imkan yaradacaq.

Avropa ölkələri də Orta Dəhliz ailəsinə qoşulmaq üçün öz nəqliyyat infrastrukturlarını inteqrasiya etmək yönündə addımlar atmağa başlayıb. Bolqarıstanın Qara dənizdəki Varna və Burqas limanlarının Orta Dəhlizdə birləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Bununla bağlı Bolqarıstan

Prezidenti Rumen Radev və Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev Astanada keçirilən Qazaxıstan-Bolqarıstan Hökumətlərarası Komissiyasının iclası çərçivəsində razılaşma əldə edilib. Tərəflər Burqas və Varna dəniz limanlarının Qazaxıstanın strateji nəqliyyat-ticarət marşrutlarına inteqrasiyası üçün birləşdirici dəhliz layihəsi üzərində işləməyə razı olduqlarını bəyan ediblər. Həmçinin, Sloveniya da nəqliyyat şəbəkəsini Orta Dəhlizə birləşdirmək yönündə praktiki addımlar atmaqdadır. Sloveniya

Orta Dəhlizin daşınma gücü artırılır

Transxəzər son bir ildə dünya nəqliyyat ailəsinin ən çox diqqətini cəlb edən nəhəng nəqliyyat arteriyasına çevrilməkdədir. 2025-ci ilin iyun ayında bu marşrutla ilk Çin-Avropa qatarının Pekindən Bakıya yola düşməsi dəhlizin global əhəmiyyətini gücləndirib. Şimal-Qərbi Çin-Aktau-Bakı xətti ilə hərəkət edən qatarların Ələt limanına və sonra digər regiona ölkələrinə çatdırılması "dəmir yolu-dəniz-dəmir yolu" multimodal xəttinin rentabelli istifadəsinə təmin edib. 8 min km-dən çox məsafə və 15 günlük vaxt intervalı dəhlizin iqtisadi faydalılığını əks etdirir. Bir ildən artıqdır ki, Bakıdan Gürcüstan, Türkiyə, Serbiya və digər ölkələrə daşınan malların həcmi-nin ardıcıl artması Orta Dəhlizin Çin-Avropa beynəlxalq yükdaşıma dəhlizinə çevrildiyini təsdiqləyir.

Yeri gəlmişkən, bir neçə gün əvvəl Qazaxıstan və Azərbaycan hökumətləri Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun nəqliyyat-logistika infrastrukturunu gücləndirmək məqsədilə Ələt limanında intermodal yük terminalının yaradılması barədə razılıq əldə edib. Tərəflər yük axınlarının idarə edilməsi üzrə vahid sistemin yaradılması, logistika infrastrukturunun sinxron inkişafı, limanların gücünün genişləndirilməsi və donanmanın inkişafı etdirilməsi barədə niyyət protokolu imzalayıb. Qazaxıstan Dəmir Yolları İdarə Heyətinin sədr müavini Yerlan Koysıbayev bildirib ki, intermodal yük terminalının yaradılması nəqliyyat infrastrukturunun imkanlarını genişləndirməklə, Çin, Qazaxıstan və Azərbaycanın logistika habları arasında qarşılıqlı əlaqəni gücləndirəcək.

Avropa İttifaqı da Orta Dəhlizə qoşulur

hökuməti Şərqlə ticarət əlaqələrini genişləndirmək niyyətini bəyan edib. Macarıstan və Rumıniya nəqliyyat infrastrukturlarını şəxələndirərək bu dəhlizə qoşmağı düşünür.

Ümumilikdə, Orta Dəhlizdə daşımaların həcmi və dəhlizin geoiqtisadi əhəmiyyətinin artması Avropa İttifaqının da marağını bu bölgəyə daha çox fokuslayıb, Avropanın əksər ölkələri Mərkəzi Asiya-Xəzər -Avropa coğrafiyasına xüsusi önəm verərək bu bölgənin nəqliyyat infrastrukturalarının yenilənməsinə dəstək niyyətlərini bəyan edirlər.

Növbəti mərhələdə isə Zəngəzur dəhlizi də bu nəqliyyat sxemində qoşula bilər. Zəngəzur dəhlizi Çin və Mərkəzi Asiya ölkələri ilə Avropa ölkələri ara-

sında nəqliyyat əlaqələrinin şəxələndirilməsini təmin edəcək ən qısa dəhlizdir. Ona görə də Çin hökuməti də Zəngəzur dəhlizinin perspektivdə Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat koridoruna inteqrasiyasını mümkün hesab edir.

"Qlobal Dayanıqlı Nəqliyyat Forumu - 2026"-nın yekununda dayanıqlı nəqliyyat sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsini və qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsini nəzərdə tutan Pekin Təşəbbüsü qəbul edilib. Tərəflər bəyan ediblər ki, forum ikitərəfli, üçtərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlığın simvoluna çevrilən Transxəzər Nəqliyyat Dəhlizinin əhəmiyyətinin daha da artması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

E.CƏFƏRLİ

İqtisadi həmrəylik körpüsü

2026-cı ilin ötən 8 ayı ərzində Orta Dəhliz üzrə tranzit daşımalarının həcmi 38 min TEU-nu (380 konteyner qatan) ötür. 2025-ci ilin analoji dövrü ilə müqayisədə konteynerlərlə daşımaların həcmi 50,5 faiz, konteyner qatarlarının sayı isə 82,9 faiz artıb.

Orta Dəhliz hazırda Çin və Cənub-Şərqi Asiyanı Avropa ilə Qazaxıstan, Xəzər dənizi, Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə vasitəsilə birləşdirən nəhəng quru-dəniz nəqliyyat-logistika xəbə kimi global nəqliyyat ailəsinin xüsusi diqqətini cəlb etməkdədir. 2014-cü ilin fevral ayında Azərbaycan, Qazaxıstan və Gürcüstanın müvafiq strukturla-

rının iştirakı ilə yaradılan dəhlizə digər ölkələr də qoşulub.

Hazırda marşrut Çin-Qazaxıstan sərhəddindən başlayır və Avropaya qədər uzanır. Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, həmçinin İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının proqnozlarına əsasən, 2030-cu ilə qədər Orta Dəhliz üzrə daşımaların həcmi 11 milyon tona, 2040-cı ilə qədər isə konteyner tutumu 865 min TEU-ya yüksələcək. Bu, Azərbaycan üçün yalnız müvəqqəti alternativ və ya ehtiyat planı deyil, həm də qlobal ticarət üçün uzunmüddətli, davamlı bir yoldur.

Yaxın Şərq təhlükəsizliyinin mühüm mərhələsi...

Beynəlxalq münasibətlər sistemi-nə yenidən qədəm qoymuş Məkkə Birgə Müdafiə Sazişi, qısaca “Məkkə sazişi” ölkələri müzakirələrə start verir. Maraqlıdır ki, ilk toplantı ordunun əsas beyin mərkəzlərinin rəhbər-

Sazişin ratifikasiyasını gözləmədən keçirilən görüşün səbəbləri

ləri - yəni, qərargah rəisləri statusunda baş tutub. Belə ki, Türkiyə, Pakistan və Səudiyyə Ərəbistanının Baş Qərargah rəisləri Ər-Riyadda bir araya gəliblər. Tədbirdə Türkiyənin Baş Qərargah rəisi, ordu generalı Səlcuq Bayraktaroğlu,

Tayyib Ərdoğan, Səudiyyə Ərəbistanı şahzadəsi Məhəmməd bin Salman və Pakistanın Baş naziri Şahbaz Şərif

Məkkə sazişinin qərargah rəisləri görüşdü

Pakistan Müdafiə Qüvvələri və Ordu Qərargah rəisi marşal Seyid Asim Munir və Səudiyyə Ərəbistanının Baş Qərargah rəisi general Feyyad bin Hamed əl-Ruvaili də iştirak ediblər. Yayılan məlumatlara görə, tərəflərin görüşü sazişin çərçivəsində müdafiə sahəsində əməkdaşlığı və koordinasiyanı əhatə edib.

Siyasi ekspertlər isə yenidən yaranan, hələ üzv dövlətlər tərəfindən tam ratifikasiya edilməmiş Sazişin tərəflərinin məhz Qərargah rəisləri statusunda toplanmasını təsadüfi saymırlar. Regionda get-gedə güclənən təhlükəsizlik hədəflərinin Sazişi aktivləşdirəcəyini şərtləndirə bilər. Bu halda isə...

qənaətinə gəlmək təzdir. “Biz hələ təzə başlamışıq”, - nazir vurğulayıb.

Bu arada “Al-Monitor” Türkiyənin diplomatik mənbələrinə istinadən bildirdi ki, Ankaranın Məkkə Sazişində iştirakı Yəmənin rəsmi hakimiyyət orqanlarının Ənsar Allah (Husi) üsyançı hərəkatı ilə münacişədə hərbi müdaxiləsinə nəzərdə tutulub. Bu mənbələrə görə, Ankara bu iki məsələni birbaşa əlaqələndirmir. Türkiyənin nöqtəyi-nəzərindən Məkkə Sazişi Səudiyyə Ərəbistanının ərazisini husilərin hücumlarından müdafiə etməsinə kömək etməsinə nəzərdə tutan müdafiə paktıdır. Yəmənin öz ərazisindəki münacişədə Səudiyyə Ərəbistanının dəstəklədiyi hükmət qüvvələrinin tərəfində iştirak etmək, Türkiyənin Məkkə Sazişi çərçivəsində öhdəlikləri ilə əlaqəsi olmayan ayrı bir məsələdir.

Xatırladaq ki, Məkkə Paktı kimi də tanınan Məkkə Birgə Müdafiə Sazişi bu ilin 7 avqustunda Məkkədə Tür-

Üçlü saziş, yoxsa NATO-nun Yaxın Şərq analoqu?

kiyə, Səudiyyə Ərəbistanı və Pakistan arasında imzalanıb və üçtərəfli müdafiə müqaviləsi hesab olunur. Müqavilə ABŞ-İran müharibəsi və Səudiyyə Ərəbistanı ilə Yəmənin Husi üsyançıları arasında yenidən başlayan münacişə fonunda imzalanıb.

Bu saziş özlüyündə iki ayrı sazişin birgə təzahürüdür. Belə ki, 17 sentyabr 2025-ci ildə Ər-Riyadda Səudiyyə Ərəbistanı və Pakistan arasında Strateji Qarşılıqlı Müdafiə Sazişi (SMDA) imzalanmışdı və bu müqavilə ölkələr arasında on ildən artıqdır davam edən əməkdaşlığın rəsmiləşdirilməsi idi. Öz növbəsində, Türkiyə ilə Pakistan arasında da analoji saziş mövcud idi və iki ölkə hərbi gəmilər mübadiləsi apararaq müdafiə əlaqələrini gücləndirir, birgə hava təlimləri keçirirdilər. 7 avqust 2026-cı ildə Türkiyə Prezidenti Rəcəb

Vurğulandığı kimi, Yaxın Şərqdə təhlükəsizlik mühitinin sürətlə dəyişdiyi, regional qarşıdurmaların qeyri-müəyyən istiqamət qazandığı bir vaxtda Məkkə Sazişi yeni strateji reallığın formalaşması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Burada söhbət yalnız hərbi əməkdaşlıqdan deyil, dəyişən regional güc balansına kollektiv cavab mexanizminin formalaşdırılmasından gedir. Ekspertlərin də qeyd etdiyi kimi, Məkkə sazişi Türkiyənin NATO təcrübəsi və hərbi sənaye imkanlarını, Pakistanın nüvə çəkiciriciliyini və Səudiyyə Ərəbistanının maliyyə-strateji potensialını vahid təhlükəsizlik çərçivəsində bir araya gətirir. Bu baxımdan

Məkkədə bu iki müqavilə əsasında kollektiv müdafiə müqaviləsi imzalanırlar. Müqavilə təvəzüzə qarşı kollektiv çəkiciriciliyi gücləndirməyi hədəfləyir. Bir üzv edilən hücum bütün tərəflərə edilən hücum hesab olunur ki, bu da İttifaqın NATO-nun analoqu olması məsələsini ortaya çıxarır. Başqa sözlə, bu birlik “Müsəlman NATO-su” da adlandırılır.

Yaxın şərqin yeni təhlükəsizlik “çətiri”...

saziş Yaxın Şərqdə güc balansının yenidən qurulmasına təsir göstərə biləcək mühüm platformadır. Eyni zamanda onun gələcəkdə digər dövlətlərin də əməkdaşlığa cəlb olunması üçün açıq modelə çevrilməsi regional təhlükəsizlik arxitekturasının coğrafiyasını daha da genişləndirə bilər.

Əslində proses daha böyük tendensiyanı - Yaxın Şərqdə təhlükəsizlik arxitekturasının regional aktorların iştirakı ilə yenidən qurulmasının tərkib hissəsidir. Bu mənada Ankara-Ər-Riyad-İslamabad əməkdaşlığı regionun ən mühüm geosiyasi platformalarından birinə çevrilə bilər. Siyasi mütəxəssislər ciddi qərarların verilməyi təqdirdə alyansın Yaxın Şərqin ən ciddi hərbi-siyasi koordinasiya platformalarından birinə çevrilmə imkanına malik olduğunu bildirir. Siyasi mütəxəssislər prosesini Yaxın Şərqdə “təhlükəsizliyin regionalizasiyası” prosesinin mühüm mərhələsi hesab edir. sazişin hərbi potensialı da göz oxşayır.

Statistik göstəricilər bu potensialın miqyasını aydın göstərir. Belə ki, ölkələrin hərbi müdafiə xərclərinə ayırdığı büdcəyə baxsaq 2025-ci ildə bu rəqəm Səudiyyə Ərəbistanı üzrə 83,2 milyard, Türkiyə üçün 30 milyard, Pakistan üçün isə 11,9 milyard dollar olub. Paralel olaraq Səudiyyə Ərəbistanının aktiv hərbi sayı 247 min, Türkiyənin 481 min, Pakistanın 660 mindir. Səudiyyə Ərəbistanın arsenalında 917

liziyaşısı” prosesinin mühüm mərhələsi hesab edir. sazişin hərbi potensialı da göz oxşayır.

Statistik göstəricilər bu potensialın miqyasını aydın göstərir. Belə ki, ölkələrin hərbi müdafiə xərclərinə ayırdığı büdcəyə baxsaq 2025-ci ildə bu rəqəm Səudiyyə Ərəbistanı üzrə 83,2 milyard, Türkiyə üçün 30 milyard, Pakistan üçün isə 11,9 milyard dollar olub. Paralel olaraq Səudiyyə Ərəbistanının aktiv hərbi sayı 247 min, Türkiyənin 481 min, Pakistanın 660 mindir. Səudiyyə Ərəbistanın arsenalında 917

təyyarə, 1085 tank, Türkiyə ordusunda 1101 təyyarə, 2284 tank, Pakistanda 1397 təyyarə, 2677 tank var. Hazırkı üçtərəfli formatda Türkiyə texnoloji və müdafiə sənayesi imkanları, Pakistan böyük quru qoşunları, raket və nüvə potensialı, Səudiyyə Ərəbistanı isə maliyyə imkanları, yüksək texnologiyalı Qərb silah sistemləri və strateji coğrafiyası ilə seçilir. Pakistan eyni zamanda müsəlman dünyasının yeganə nüvə silahına malik dövlətdir. Qahirənin sazişə qoşulması üç ölkəni qarşılıqlı müdafiə mexanizmindən çıxaraq Şimali Afrikadan Cənubi Asiyaya qədər uzanan regional təhlükəsizlik platformasına çevirə bilər. Ən mühüm qazanc isə hava hücumundan müdafiə, dəniz təhlükəsizliyi, kəşfiyyat və hərbi logistika sahələrində imkanların birləşdirilməsi olacaqdır.

P.İSMAYILOV

Yeni müdafiə mexanizmi

Qlobal dəniz ticarətinin əsas arteriyalarından olan Hörmüz boğazında yaranan gərginliyin ardınca Bab əl-Məndəb boğazı ətrafında təhlükəsizlik vəziyyətinin mürəkkəbləşməsi beynəlxalq iqtisadi və siyasi gündəmin mühüm məsələlərindən birinə çevrilib. Bu iki strateji su yolunda sabitliyin pozulması yalnız ayrı-ayrı re-

AI Ərəbistanın rəhbərlik etdiyi dəniz koalisiyasına qoşularsa...

gionların təhlükəsizliyinə deyil, enerji resurslarının və digər mühüm yüklərin dünya bazarlarına çatdırılmasına, gəmiçilik marşrutlarına və qlobal

təchizat zəncirlərinə birbaşa təsir göstərir. Ona görə də dəniz kommunikasiyalarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi artıq regional deyil,

beynəlxalq xarakter daşıyan məsələ kimi nəzərdən keçirilir.

Belə bir şəraitdə əsas güc mərkəzləri strateji dəniz yollarının mühafizəsi və mümkün təhdidlərə qarşı müdafiə mexanizmlərinin gücləndirilməsinə daha böyük diqqət yetirirlər. Bu proses Avropa İttifaqını da özünə cəlb edib. Son illərdə beynəlxalq münasibətlər sisteminə dəyişən qüvvələr nisbəti fonunda öz strateji çəkisini artırmağa çalışan AI üçün dəniz təhlükəsizliyi həm iqtisadi maraqların, həm də xarici siyasət və

müdafiə imkanlarının qorunması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Qırmızı dəniz və Ədən körfəzi istiqamətində təhlükəsizlik təşəbbüslərində iştirak Brüsselin yalnız iqtisadi aktor kimi deyil, qlobal təhlükəsizlik məsələlərində daha fəal tərəf kimi çıxış etmək niyyətini də nümayiş etdirir. Bu baxımdan Hörmüzdən Bab əl-Məndəbə qədər uzanan təhlükəsizlik zənciri Avropanın yeni geosiyasi reallıqlardakı rolunun müəyyənləşdirilməsi baxımından da mühüm sınaqdır.

AI-dən təklif...

Bu mənada AI-nin yeni təklifi də diqqəti cəlb edir. Belə ki, AI-nin xarici siyasət və təhlükəsizlik məsələləri üzrə ali nümayəndəsi Kaya Kallas qurumun Səudiyyə Ərəbistanının rəhbərlik etdiyi Dəniz Müdafiəsi Koalisiyasına müşahidəçi statusunda qoşula biləcəyini qeyd edib. Kaya Kallas Bab əl-Məndəb boğazı ilə bağlı son vəziyyətə dair açıqlamasında Qırmızı dənizdə ticarət gəmilərinin müşayiət edən “Aspides” missiyasına əlavə hərbi-dəniz qüvvələri ilə dəstək göstərilməsinə çağırıb. Kaya Kallas bildirib ki, müdafiə tələb

edən gəmilərin sayı durmadan artır. O qeyd edib ki, “Aspides” missiyasına dəstək göstərilməsinə ehtiyac heç vaxt olmadığı qədər böyükdür.

“Aspides” missiyası Avropa İttifaqının Qırmızı dəniz və ətraf sularda həyata keçirdiyi dəniz təhlükəsizliyi əməliyyatıdır. Missiya 2024-cü ilin fevralında, husilərin 2023-cü ilin oktyabrından etibarən ticarət gəmilərinə hücumlarının intensivləşməsi fonunda yaradılıb. Əsas məqsəd naviqasiya azadlığını və beynəlxalq ticarət gəmilərinin təhlükəsizliyini qorumaqdır. Missiyanın əsas vəzifələrinə ticarət gəmilərinin təhlükəli ərazilərdən keçərkən müşayiət etmək, gəmilərə qarşı mümkün hücum-

ların qarşısının alınmasına kömək etmək, dənizdə vəziyyət barədə məlumat toplamaq və paylaşmaq, silah qaçaqmalçılığı və digər şübhəli fəaliyyətləri izləmək, Beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq gəmiləri dənizdən gələn çoxistiqamətli hücumlardan müdafiə etmək daxildir. Qeyd edək ki, “Aspides” müdafiə xarakterli missiyadır və quru ərazilərinə zərbə endirmək onun mandatına daxil deyil. Missiyanın fəaliyyət zonası yalnız Bab əl-Məndəb boğazı ilə məhdudlaşmır. Buraya Qırmızı dəniz, Ədən körfəzi, Ərəbistan dənizi, Oman körfəzi, Fars körfəzi, həmçinin Hörmüz boğazı daxildir.

AI-nin dəniz müdafiə koalisiyasına qoşulma perspektivi...

Vurğulandığı kimi, Səudiyyə Ərəbistanının təşəbbüsü ilə iyulun 30-da yaradılan Çoxtərəfli Dəniz Müdafiə Koalisiyası Bab əl-Məndəb boğazı, Qırmızı dəniz və Ədən körfəzində naviqasiya azadlığını, beynəlxalq ticarət və enerji marşrutlarının qorunmasını hədəfləyir. Avqust ayında artıq 13 ölkənin üzvlüyü rəsmiləşib. Avropa İtti-

verərsə, əsas üstünlüklərdən biri müxtəlif dəniz qüvvələri arasında məlumat mübadiləsinin və operativ koordinasiyanın güclənməsi formalaşar. Bu, təhlükəli marşrutlarda müşahidə imkanlarının genişlənməsinə, mümkün hücumların daha erkən müəyyənləşdirilməsinə və ticarət gəmilərinin müdafiəsində qüvvələrin daha səmərəli bölüşdürülməsinə şərait yarada bilər.

Nəzərə alınmalıdır ki, AI artıq “Aspides” vasitəsilə yüzlərlə ticarət gəmisinin mühafizəsində iştirak edir. Digər mühüm məqam Avropa dövlətlərinin texniki, kəşfiyyat və dənizçilik imkanlarının regional tərəfdaşların imkanları ilə əlaqələndirilməsidir. Belə əməkdaşlıq Bab əl-Məndəbdən Qırmızı dənizə qədər uzanan strateji xətt üzrə daha

əlaqələndirilmiş təhlükəsizlik arxitekturasının formalaşmasına xidmət edəcəkdir. Analitiklər vurğulayırlar ki, bunun nəticəsində müdafiə sistemi təkə hərbi gəmilərin sayının artırılması ilə deyil, vahid koordinasiya, informasiya mübadiləsi və birgə hazırlıq imkanlarının genişləndirilməsi hesabına möhkəmlənə bilər. Bu isə necə etibarlı ilə, Yaxın və Orta Şərqdə dəniz ticarətinin daha təhlükəsiz inkişafına yol açacaqdır.

P.İSMAYILOV

Dəniz koalisiyası nəyi hədəfləyir?

Xatırladaq ki, bu ilin iyulunda Səudiyyə Ərəbistanı beynəlxalq gəmiçiliyi qorumaq üçün çoxmillətli dəniz müdafiə koalisiyası yaratmaq təşəbbüsü irəli sürüb. Avqustda isə məsələni müzakirə etmək üçün Ər-Riyadda keçirilən baş qərargah rəisləri və hərbi nümayəndələrin görüşü baş tutub. Görüşdə 43 ölkədən nümayəndə iştirak edib. Məlumatla görə, görüşdə Avropa İttifaqından nümayəndə heyəti də təmsil olunub. Ümumilikdə, dövlətlər 51 dövlətin və beynəlxalq təşkilatın nümayəndələrinə göndərilib. Bəzi iştirakçılar görüşə şəxsən qatılıb, digərləri isə videokonfrans vasitəsilə iştirak ediblər. İştirakçılar gəmiçilik təhlükəsizliyi, qlobal təchizat zəncirlərinin dayanıqlığı

və qlobal iqtisadiyyat üçün risk yaranan “dəniz təhlükəsizliyinə artan təhdidlər, o cümlədən ticarət gəmilərinə, enerji tankerlərinə və dəniz infrastrukturuna hücumlar” məsələlərini müzakirə ediblər. Görüşdə həmçinin gələcək koalisiyanın nizamnaməsinin layihəsi, onun təşkilati strukturu, komandanlıq və nəzarət sistemi, əməliyyat mexanizmləri və inkişafının sonrakı mərhələləri müzakirə olunub. Koalisiyanın Bab əl-Məndəb boğazında, Qırmızı dənizdə və Ədən körfəzində fəaliyyət göstərəcəyi gözlənilir. İştirakçılar həmçinin təşəbbüsün təsis məddəalarını müzakirə ediblər. Bu məddələrə əsasən, Səudiyyə Ərəbistanı koalisiyanın təsisçi üzvü və lideri olacaqdır, eləcə də onun

qərargahına ev sahibliyi edəcəkdir.

Görüşün yekunlarına əsasən, hərbi nümayəndələr koalisiyanın yaradılması istiqamətində işi davam etdirmək barədə razılığa gəliblər. Buraya onun nizamnaməsinin, təşkilati strukturunun və fəaliyyət mexanizmlərinin hazırlanmasının tamamlanması daxildir. Məqsəd gələcəkdə təsis sənədini imzalamaq və birliyi rəsmi şəkildə işə salmaqdır.

Layihəni dəstəkləyən birgə bəyannatı 14 ölkə imzalayıb: Səudiyyə Ərəbistanı, Küveyt, Bəhreyn, Qətər, Pakistan, Türkiyə, Misir, İordaniya, Yəmənin, Bənqaladəş, Nigeriya, Sudan, Cibuti və Somali. Bir sıra digər ölkələr də “təşəbbüsə dəstək ifadə edib və birgə bəyannata qoşulmaq üçün zəruri olan daxili prosedurları davam etdirirlər.”

faqının bu mexanizmə cəlb olunması isə mövcud müdafiə imkanlarının daha geniş koordinasiya müstəvisinə çıxarılması baxımından əhəmiyyət daşıyır. Amma ortada bir məsələ var - AI koalisiyaya rəsmi qoşulmaqla bağlı təkliflə tam razılaşmayıb. Qurum sadəcə “Aspides” missiyası üzərindən müdafiə mexanizminə qoşula bilər. Bununla belə, siyasi mütəxəssislərin fikrincə, AI-nin mövcud “Aspides” imkanlarının yeni koalisiya ilə koordinasiyası baş

Tehran “Nüvə silahının yayılmaması haqqında” müqaviləni tərk edir?

İran parlamentinin hazırladığı qanun layihəsi “fövqəladə əhəmiyyətli” statusla plenar iclasa çıxarılacaq

ABŞ-la İran arasında gerginliyin əsas səbəblərindən biri olan nüvə məsələsi ilə bağlı müzakirələr səngimir. Bugünlərdə “Əl-Hə-dəs” telekanalının yaydığı məlumata görə, İran ABŞ sanksiyalarının yumşaldılması müqabilində uranın zənginləşdirilməsini dayandırmağa razılıb. Qeyd edilib ki, İran-ABŞ danışıqlarında vasitəçilər razılaşmanın əldə olunmasına

kömək ediblər. Daha əvvəl isə ABŞ rəsmisinə istinad edən “Axios” portalı ABŞ Prezidenti Donald Trampın İranın nüvə proqramı ilə bağlı tələbləri yerinə yetirməsi müqabilində sanksiyaları yumşaltmağa və dondurulmuş aktivləri azad etməyə hazır olduğunu bildirmişdi. Lakin D.Tramp özünün sosial media hesabında bu məlumatı təkbiz etmişdi.

Tehran MAQATE rəhbərinə inanmır

Daha sonra “Press TV”yə adı açıqlanmayan İran rəsmisi də Tehranın nüvə proqramından imtina, uranın zənginləşdirilməsini dayandırmağa razılaşması haqda yayılan məlumatların yalan olduğunu deyib: “İranın nüvə məsələsi ilə bağlı mövqeyi dəyişməz olaraq qalır, bu məsələ ilə bağlı heç bir müzakirə aparılmır”. Mənbə bildirib ki, ABŞ hökuməti Hörmüz boğazında “ilişib qalıb” və diqqəti problemədən yayındırmaq üçün nüvə məsələsini gündəmə gətirir.

İranın xarici işlər naziri Abbas Əraqçi isə “NBC News” telekanalına deyib ki, Tehranın uranı 60 faizə qədər zənginləşdirməsi yalnız dinc məqsədlər üçün həyata keçirilir və ölkənin nüvə silahlarının yayılması haqqında müqavilə çərçivəsində öhdəliklərinə tam uyğundur.

Bütün bunların fonunda İran parlamentində ölkənin “Nüvə silahının yayılmaması

Tehran siyasi təzyiq göstərməyə çalışır?

Təbii ki, İranın sözügedən müqavilədən çıxması gerginliyi daha da artıracaq. Belə olarsa, Tehrana qarşı hücumlar daha da güclənə bilər. Bu səbəbdən İranın belə bir addım atması inandırıcı deyil. İstisna deyil ki, Tehran bu məsələni gündəmə gətirməklə rəqiblərinə siyasi təzyiq göstərməyə çalışır. Bununla da, İran gözəyir ki, ABŞ hücumları dayandıraraq sülh üçün razılığa gəlsin. Xatırladaq ki, İranın nüvə proqramı ilə bağlı problemlərin həlli üçün ilkin addım 11 il öncə atılmışdı. Belə ki, İran və altılıq (ABŞ, Fransa, Böyük Britaniya, Çin, Rusiya Federasiyası və Almaniya) 2015-ci ilin 14 iyulunda Birgə Hərtərəfli Fəaliyyət Planı imzalayıblar. Və bununla da Tehran müstəsna olaraq dinc nüvə proqramını həyata keçirmək, 15 il ərzində 300 kq-dan artıq olmayan az zənginləşdirilmiş urana sahib olmaq imkanını, yüksək zənginləşdirilmiş

Bir kitaba sığmayan tarix

Mahmud Kaşğari və türk dünyasının orta q yaddaşı

Tarixi çox vaxt saraylara, döyüşlərə, hökmdarlara həsr olunmuş salnamələrdən öyrənirik. Halbuki xalqların keçmişini yaşadan başqa bir amil də var: dil. Dil dəyişən nəsillər arasında görünməz körpü yaradır, qədim sözləri gələcək dövrlərə daşıyır, bir xalqın dünyanı necə dərk etdiyini şifrələyib qoruyur. Türk xalqlarının tarixində bu baxımdan müstəsna əhəmiyyət daşıyan əsərlərdən biri Mahmud Kaşğarının “Divani lüğət-it-türk” əsəridir.

XI əsrdə meydana çıxmış bu əsər sadəcə sözlərin izah edildiyi lüğət təsiri bağışlamır. Tədqiqatlarda onun türk dilləri, dialektləri, tayfaları, coğrafiyası, folkloru və türklərin mədəni həyatı haqqında geniş məlumat ehtiva etdiyi göstərilir. Məhz buna görə Mahmud Kaşğarının irsinə yalnız dilçilik tarixinin bir səhifəsi kimi baxmaq kifayət etmir. “Divan”ı diqqətlə nəzər saldıqda orta əsrlər türk dünyasının sanki dil üzərindən çəkilmiş böyük xəritəsini görmək mümkündür. Mahmud Kaşğarının ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri türk dillərini uzaqdan müşahidə etməklə kifayətlənməməsi idi. Mənbələrdə onun müxtəlif türk tayfaları arasında səyahət etdiyi, onların dil xüsusiyyətlərini və şifahi irsini topladığı qeyd olunur. Əsərində müxtəlif türk qruplarının dili, söz ehtiyatı və dialekt xüsusiyyətləri haqqında məlumatların yer alması da bunun nəticəsidir. Bu metodologiyanın əhəmiyyəti xüsusilə böyükdür. Çünki bir dil haqqında yalnız yazılı mənbələr əsasında məlumat toplamaq həmin dilin canlılığını, rəngarəngliyini tam əks etdirməyə bilər. Mahmud Kaşğari isə sözləri onların istifadə olunduğu sosial və mədəni mühitlə birlikdə nəzərdən keçirirdi. Beləliklə, bir söz yalnız söz olaraq qalmırdı. Onun arxasında yaşayış tərz, coğrafiya, məişət, düşüncə forması, adət və ənənə görünürdü. Bu xüsusiyyət “Divan”ı dövrünün digər kitablarından fərqləndirən əsas cəhətlərdən biridir.

Müasir türkoloji araşdırmalarda “Divani lüğət-it-türk”ün mühüm cəhətlərindən biri kimi əsərdə türk tayfalarının dil xüsusiyyətləri ilə yanaşı onların mədəni və sosial dünyasına dair məlumatların da qorunması göstərilir. Lüğətdə atalar sözləri, şeir nümunələri, müxtəlif ifadələr və etnoqrafik məlumatlar da yer alır.

Yəni Mahmud Kaşğarının fəaliyyəti yalnız sözlərin toplanması ilə məhdudlaşmırdı, o, dil vasitəsilə bir sivilizasiya haqqında məlumat toplayırdı. Məsələn, bir xalqın hansı heyvanlara, təbiət hadisələrinə, ailə münasibətlərinə və ictimai davranışlara dair sözlər yaratması həmin cəmiyyətin həyat tərzı haqqında müəyyən təsəvvür formalaşdırır. Atalar sözləri və poetik nümunələr isə insanların əxlaqi baxışlarını, dünyanı qiymətləndirmə meyarlarını və sosial münasibətlərini göstərir. Bu səbəbdən “Divan”ı müəyyən mənada orta əsr türk dünyasının mədəni ensiklopediyası kimi də xarakterizə etmək mümkündür. Oğuzdan qıpçağa uzanan geniş coğrafiyada türk xalqlarının tarixini yalnız bir ölkənin və ya bir regionun çərçivəsində izah etmək çətindir. Türkdilli xalqlar tarix boyu Mərkəzi Asiya, Volqaboyu, Qafqaz, Şərqi Avropa, İran, Anadolu və digər geniş coğrafiyalarda yaşamış, müxtəlif dövlətlər yaratmış və bir-biri ilə siyasi, iqtisadi və mədəni əlaqələr saxlamışlar. Mahmud Kaşğarının əsəri həmin geniş məkanın XI əsrdəki dil mənzərəsini anlamaq üçün ən mühüm mənbədir. Tədqiqatlarda “Divan”da oğuz və qıpçaq qrupları da daxil olmaqla müxtəlif türk dil xüsusiyyətlərinin müqayisəli şəkildə təqdim edildiyi vurğulanır.

Burada mühüm bir məqam da var: müxtəliflik parçalanma anlarına gəlir. Əksinə, müxtəlif dialektlərin, tayfaların və regional xüsusiyyətlərin mövcudluğu türk dünyasının daxilində zəngin dil və mədəni müxtəlifliyin tarixən mövcud olduğunu göstərir. Bugünkü Azərbaycan türkcəsi, Türkiyə türkcəsi, özbək, qazax, qırğız, türkmən, tatar, uyğur, başqırd, qaqauz və digər türk dilləri arasındakı fərqlər də bu uzun tarixi inkişaf prosesinin nəticələrindən biridir.

Mahmud Kaşğarının əsərində xəritənin də yer alması xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Tədqiqatlarda bu xəritənin türk tayfalarının yaşadığı geniş coğrafiyanın təsviri edilməsinə imkan verdiyi qeyd olunur. Bu, sadəcə coğrafi məlumat deyil; xəritə orta əsrlərdə türk dünyasının özünü müəyyən yer məkan daxilində təsvir etməsinin elmi baxımdan öyrənilməsi üçün də qiymətli mənbədir. Bu gün xəritəyə baxarkən biz yalnız keçmişdəki coğrafi adları axtarmalıyıq, həmin coğrafiyanın arxasında duran insanları, onların dillərini, yaşayış məskənlərini, ticarət yollarını və mədəni əlaqələrini də nəzərə almalıyıq. Tarix məhz belə oxunanda xəritə adı coğrafi təsvir olmaqladn çıxaraq sivilizasiya bələdçisinə çevrilir.

Mahmud Kaşğari irsinin müasir dövrdə də özbək türkoloji və dilçilik tədqiqatlarında əhəmiyyətli yer tutması diqqətləyiqdir. Özbəkistanda “Devoni lug’ati-turk” əsərinin nəşri və öyrənilməsi istiqamətində tədqiqatlar aparılıb; əsərin özbək dilinə tərcüməsi və nəşri də türkoloji araşdırmaların mühüm mərhələlərindən biri kimi təqdim edilir. Bu fakt

mühüm bir elmi nəticəyə gətirir: Mahmud Kaşğari yalnız orta əsrlərə aid tarixi şəxsiyyət kimi qalmayıb. Onun əsəri bu gün də türk dillərinin tarixi inkişafını araşdıran alimlər üçün əvəzsiz mənbədir. Müasir araşdırmalarda “Divan”ın söz ehtiyatı, fonetik və qrammatik xüsusiyyətləri, etnonimlər, dialektlər və mədəni anlayışlar baxımından təhlil edilməsi bunun göstəricisidir. Türk xalqları haqqında danışarkən “orta q irs” ifadəsindən geniş istifadə olunur, lakin bu anlayış yalnız emosional və ya siyasi məzmunla məhdudlaşdırılmamalıdır. Orta q irs konkret elmi mənbələrdə də görünür. Dil yaxınlığı, oxşar folklor nümunələri, orta q sözlər, qədim yazılı abidələr, dastan motivləri, dövlətçilik terminləri, ədəbi ənənələr və tarixi əlaqələr bu irsin müxtəlif qatlarını təşkil edir. Mahmud Kaşğarının əsəri məhz bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Çünki burada türk dünyasının müxtəlif qrupları arasındakı dil fərqləri ilə yanaşı, onları bir-birinə yaxınlaşdıran ümumi xüsusiyyətlər də müşahidə olunur. Bu yanaşma müasir türkoloji araşdırmalar üçün də əhəmiyyətlidir. Türk dillərinin həm fərqli, həm də orta q xüsusiyyətlərini araşdırmaq onların tarixi inkişaf yollarını daha dəqiq müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Mahmud Kaşğarının irsi Azərbaycan tarixinin və Azərbaycan dilinin tarixi inkişafının öyrənilməsi baxımından da mara q doğurur. “Divan”ın müxtəlif türk dil qruplarını əhatə etməsi oğuz dil materiallarının da araşdırılmasına imkan verir. Tədqiqatlarda əsərdə oğuz leksikasının mühüm yer tutduğı göstərilir. Azərbaycan türkcəsinin tarixi inkişafını daha geniş türkoloji kontekstdə araşdırmaq üçün belə mənbələrin əhəmiyyəti böyükdür. Bu yanaşma Azərbaycan dilinin tarixini yalnız milli sərhədlər daxilində deyil, oğuz dil arealının və ümumilikdə türk dillərinin inkişaf prosesi çərçivəsində öyrənməyə imkan yaradır. Burada məqsəd müxtəlif xalqların tarixini cəniləşdirmək deyil, əksinə, onların özünə-məxsusluğunu qorumaqla tarixi əlaqələri elmi əsasda müəyyənləşdirməkdir.

Mahmud Kaşğarının irsi bizə bir mühüm həqiqəti xatırladır: böyük tarixi yalnız hökmdarların adları ilə yazmaq mümkün deyil. Bəzən bir söz bir dövr haqqında salnamədən daha çox məlumat verir. Bir atalar sözü insanların dünyagörüşünü göstərir. Bir dialekt xüsusiyyəti köçlərin və tarixi əlaqələrin izini daşıya bilər. Bir coğrafi ad keçmişdə mövcud olmuş yaşayış məskəni xatırlada bilər. Bir dastan nəsillər boyunca qorunan kollektiv yaddaşın ifadəsinə çevrilə bilər. Mahmud Kaşğari bütün bunları bir elmi əsərin daxilində bir araya gətirən böyük tədqiqatçı idi. Bu səbəbdən onun irsi yalnız keçmiş öyrənmək üçün qiymətli deyil, müasir türk xalqları arasında dil və mədəni əlaqələrin tarixini anlamaq üçün də mühüm elmi əsas yaradır.

Tarixi yaddaş bəzən abidələrdə, bəzən arxiv sənədlərində, bəzən də bir cə sözün içində yaşayır. Mahmud Kaşğarının “Divani lüğət-it-türk” əsərinin əsrlər keçməsinə baxmayaraq, tədqiq olunması bunun əyani nümunəsidir. Əsərin müxtəlif dillərə tərcümə və nəşr edilməsi, müasir türkoloji araşdırmalarda yenidən təhlil olunması onun elmi əhəmiyyətinin zamanla məhdudlaşmadığını göstərir. Bu gün türkdilli xalqlar haqqında danışarkən onların orta q tarixindən bəhs etmək üçün yalnız ümumi ifadələrə ehtiyac yoxdur. Əlimizdə konkret mənbələr, yazılı abidələr, dil materialları və elmi araşdırmalar var. Mahmud Kaşğarının mirası da həmin mənbələrdən biridir.

Onun əsəri bizə göstərir ki, türk dünyasının tarixi yalnız keçmişdə qalmış dövlətlərin və hökmdarların tarixi deyil, bu tarix həm də sözlərin, dillərin, dastanların, coğrafiyanın, gündəlik həyatın və nəsilədən-nəslə ötürülən yaddaşın tarixidir. Məhz buna görə Mahmud Kaşğarının adı türk dünyasının elmi və mədəni tarixində xüsusi yer tutur. Onun “Divan”ı əsrlər əvvəl müxtəlif türk toplumlarının dil və mədəni həyatını qeydə alaraq gələcək nəsillərə mühüm bir elmi miras qoydu. Bu mirasın ən böyük dəyəri isə ondadır ki, o, türk xalqlarının tarixini bir-birindən təcrid olunmuş hadisələr kimi deyil, müxtəlif qolları, fərqli dilləri və zəngin regional xüsusiyyətləri olan geniş tarixi-mədəni proses kimi araşdırmağa imkan verir.

Kəramət QƏNBEROV,
*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Sənədlərle iş və
Arxiv şöbəsinin müdiri*

haqqında” müqavilədən çıxmasını nəzərdə tutan qanun layihəsi hazırlanıb. İran parlamentinin sədr müavini Əli Nikzadın sözlərinə görə, sənəd “fövqəladə əhəmiyyətli” statusu ilə plenar iclasa çıxarılacaq və deputatlar həmin gün ona baxmalı olacaqlar. Nikzad xatırladıb ki, İran ötən ilin sentyabrında Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyi (MAQATE) ilə əməkdaşlığı dayandırıb. O, təşkilatın baş direktoru Rafael Qrossini “vıdansıız insan” adlandırıb: “O, elə insanlardandır ki, gəlir, yoxlama aparır, bizi tərifləyir, sonra gedir və bizim əleyhimizə mənfı hesabət hazırlayır”. Parlament sədrinin müavini ötən il qəbul edilmiş qərarın İranın xeyrinə olduğunu deyib: “Məgər MAQATE-nin baş direktorunun və ya orada çalışanların nüvə enerjisi sahəsində bizə yardım göstərəcəklərinə zərər qədər ümidimiz varmı? Əlbəttə ki, yox”.

Qalibaf: İran geri çəkilməyəcək

Mühəribədə İran böyük itkilərə uğrayıb. Hörmüz boğazının bağlı olması isə Tehranın neft satışına ciddi əngəllər yaradıb. Bütün bunlara baxmayaraq, İran geri çəkilmir, ABŞ-ın region ölkələrindəki bazalarına zərbələr endirir. İran parlamentinin sədri Məhəmməd Bağır Qalibaf bildirib ki, onun ölkəsinin təhlükəsizliyi təmin olunmazsa, heç bir infrastruktur təhlükəsiz olmayacaq. O, ABŞ-ın blokadası ilə bağlı deyib: “İran neft sata bilmirsə, regionda heç kim neft sata bilməz. Ölkənin təhlükəsizliyi təmin olunmazsa, heç bir infrastruktur təhlükəsiz olmayacaq”.

ABŞ Prezidenti Donald Trampın İrana qarşı təhdidlərinə toxunan Qalibaf qeyd edib: “ABŞ Prezidentinin İran xalqına qarşı nümayiş etdirdiyi təkbəbbir onların hələ də davranışlarını dəyişmədiklərini göstərir”. Vaşinqtonun İrana qarşı siyasətindən imtina

uran və silah dərəcəli plutonium istehsal etməmək, nüvə sentrifugalının sayını 19 mindən 6,1 minə endirmək, Fordodakı zənginləşdirmə zavodunu texnologiya mərkəzinə çevirmək, MAQATE müfəttişlərinə öz nüvə obyektlərinə baş çəkməyə və Arakdakı reaktordan yalnız dinc məqsədlər üçün istifadə etməyə icazə vermək öhdəliklərini öz üzərinə götürmüşdü. “Altılıq” isə qarşılığında təbiiq edilən sanksiyaları aradan qaldırmağa razılıq vermişdi. Lakin ABŞ-da Donald Tramp prezident olarkən əldə olunmuş ən yüksək nailiyyətlərdən biri hesab olunan bu razılaşmanı “dəhşətli müqavilə” adlandırdı. Nəticədə o, 2018-ci il may ayının 8-də haqqında danışılan müqaviləni “yalan üzərində qurulan” adlandıraraq sazişdən çıxdığını rəsmi şəkildə bəyan etmişdi. Tramp, həmin il aprelin 30-da İranın nüvə silahı hazırlamaq üzrə gizli proqramının mövcudluğuna dair sübutları dərc edən İsrailin məlumatlarını rəhbər tuturdu. İsrailin Baş naziri Benyamin Netanyahu bunun İsrail kəşfiyyatının keçirdiyi əməliyyat nəticəsində məlum olduğunu iddia etmişdi. O vaxtdan etibarən nüvə danışıqlarının bərpası üçün cəhdlər olsa da, uğursuzluğa uğrayıb. 2025-ci ilin iyununda ABŞ və İsrailin İranın nüvə obyektlərini bombalaması, bu il fevral ayında mühəribənin başlaması vəziyyəti daha da gərginləşdirib.

etməli olduğunu bildiren parlament sədri əlavə edib: “Amerikalılar bilməlidirlər ki, bu mədəni milləti məhv etməyə yönəlmiş qorxutma və təhdidlər dövrü bitdi”. O, söyləyib ki, İran təhdidlər və ya blokadalar qarşısında geri çəkilməyəcək və istənilən təcavüzə “sərt, qətiyyətli və sürətli cavablar” verəcək. Eyni zamanda, Vaşinqton administrasiyası İrana qarşı düşmən mövqeyini dəyişərsə, İran da eyni cavabı verəcək.

N.BAYRAMLI

“Yeni Azərbaycan” qəzetinə abunə olmaq istəyənlər aşağıdakı yayım şirkətləri ilə əlaqə saxlaya bilərlər:

“Azərpoçt” MMC PDM- 0125984955, 0552004544
“Azərmatbuatyayımı” ASC - 0124411991, 0124404694
“Səma” MMC - 0125940252, 0503336969
“PressInform” MMC - 0703400100, 0504560835

“Qaya” MMC - 0125667780, 0502352343
“Spark Press” MMC - 0503548555
“Ziya LTD” MMC - 0124977696, 0503067744

1 illik abunə - 158,40 AZN
6 aylıq abunə - 79,20 AZN

Dörd tərəfi səhranı xatırladan, boz-qəhvəyi rənglərin hakim olduğu uzun bir yol... Şəhərin səs-küyü arxada qaldıqca mənzərə də dəyişir. Qarşımızda isə gətdikcə daha çox yadplanetli filmlərdən tanış olan mənzərəyə bənzərən ərazi açılır.

Uzun yol gedirik. İstər-istəməz bir sual yaranır: bu qədr yol getməyə dəyərmimi? Cavabını hələ bilmirəm. Bəlkə də geri qayıdanda dəyəcəyəm...

Sentyabrın 28-də Dövlət Turizm Agentliyinin təşkilatçılığı ilə yerli media nümayəndələri üçün Palçıq Vulkanları Turizm Kompleksinə mediatur təşkil olunub.

Kompleks 2024-cü il iyunun 13-də istifadəyə verilib. Burada palçıq vulkanlarını müşahidə etməklə yanaşı, Azərbaycanın geoloji və təbiət irsi ilə tanış olmaq, müxtəlif mineralları görmək, dulusçuluq və neftlə rəsm çəkilməsi üzrə master-klaslarda iştirak etmək mümkündür. Kompleksin yaradılması ilə palçıq vulkanlarının ətrafında turizm üçün müasir infrastruktur da formalaşdırılıb.

Mediatur zamanı Dövlət Turizm Agentliyinin Qoruqları İdarəetmə Mərkəzinin İdarə Heyətinin sədri Murad Ağabəyli kompleksin fəaliyyəti və ziyarətçi statistikası barədə məlumat verib.

Onun sözlərinə görə, 2026-cı ilin yanvar-avqust aylarında Dövlət Turizm Agentliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərən qoruq və muzeyləri 432 296 nəfər bilet alaraq ziyarət edib. Onların 303 426-sı xarici, 128 870-i isə yerli turist olub. Bundan başqa, 95 260 nəfər həmin məkanlara ödənişsiz baş çə-

kib.

Qeyd olunur ki, bura ilin ilk səkkiz ayında 28 979 nəfər bilet alaraq gəlib. Onların 26 235-i xarici, 2 744-ü yerli turistlərdir. 798 nəfər isə kompleksə ödənişsiz daxil olub.

Maraqlıdır ki, xarici turistlər 150-dən çox ölkəni təmsil edib. Çin, Rusiya, Türki-

yə, İsrail, Hindistan, Polşa, Almaniya, İtaliya, Bəhreyn və ABŞ vətəndaşları onların arasında üstünlük təşkil edib.

Bu rəqəmlərə baxanda aydın olur ki, bura sadəcə yerli turistlərin gəlib bir neçə foto çəkdiyi yeri deyil, Palçıq vulkanları artıq Azərbaycanın gələcək qonaqları üçün də ayrıca maraq obyektinə çevrilib.

Burada bir-birinin ardınca düzülmüş vulkan təpələri diqqəti cəlb edir. “Qılınc” palçıq vulkanını yaxından izləmək mümkündür.

Ərazidə turistlərin vulkanları daha rahat müşahidə etməsi üçün piyada yolları, müşahidə meydanları və digər infrastruktur yaradılıb. Azərbaycanın palçıq vulkanları ilə bağlı maraqlı faktlardan biri də onların ölkəmiz-

təlif minerallarıdır.

Ametist, maqnetit, obsidian, konqlomerat və digər nümunələr...

Hər daşın öz adı, öz quruluşu, öz hekayəsi var.

Palçıq Vulkanları Turizm Kompleksinin bələdçisi Sevinc Hacıyeva bu daşların haradan götürüldüyünü, necə yarandığını və hansı xüsusiyyətlərə malik olduğunu ələ maraqlı danışır ki, sanki qarşımızdakı sadəcə daş deyil, milyon illik bir tarixdir.

Kompleksdə Azərbaycanın müxtəlif ərazilərindən toplanmış nadir mineral nümunələri nümayiş etdirilir. Sərgidə mineralların adı, kimyəvi tərkibi və götürüldüyü yataq barədə məlumatlar da təqdim olunur.

Divarlarda neftlə çəkilmiş əsərlər, müxtəlif sənədlər də sərginin ümumi at-

mosferini tamamlayır.

Təbiət tarixi sərgi zalına daxil olanda sanki başqa bir dünyaya keçirik.

Burada heyvan skeletləri, həşəratlar, sürünənlər, sudaquruda yaşayan canlılar və paleontoloji eksponatlar nümayiş olunur.

Sərgidə Azərbaycan və dünya faunasına aid orijinal heyvan skeletləri var. Rəsmi məlumatda 98 heyvan skele-

ti, 870 müxtəlif növ qurudulmuş həşərat və xüsusi məhlulda nümayiş etdirilən 57 canlı barədə məlumat verilir. Eksponatların bioloji ölümdən sonra toplanaraq müəxəssislər tərəfindən hazırlandığı bildirilir.

Binəqədidə tapılmış kərgədan skeleti də diqqətçəkən eksponatlardandır.

Amazon meşələrindən götürülmüş müxtəlif ilan və əqrəblər, müxtəlif heyvan və quş skeletləri də burada nümayiş olunur.

Amma mənim diqqətimi ən çox başqa bir eksponat çəkir.

Şir skeleti..

Bu, sadəcə hər hansı bir heyvanın skeleti deyil. Skeletin arxasında Azərbaycanın kino tarixində və Bakı sakinlərinin yaddaşında iz qoymuş qeyri-adi bir ailənin hekayəsi

dayanır.

1970-ci illərdə Bakıda Berberovlar ailəsinin evində şir saxlanması bütün Sovet İttifaqında böyük maraq doğurmuşdu.

Ailə xəstə vəziyyətdə olan şir balasını evlərinə gətirmiş, ona Kinq adını vermişdi. Kinq qısa müddətdə ailənin bir üzvünə çevrilmiş, uşaqlar Yeva və Romanın yanında böyümüşdü.

Bu gün isə Kinq II-nin skeleti həmin muzeydə nümayiş etdirilir.

Bir neçə dəqiqə əvvəl vulkanların arasında təbiətin gücünü seyr edirdik. İndi isə qarşımızda insanla vəhşi təbiətin münasibətinin nə qədər müəkkəb olduğunu göstərən bir hekayə dayanır.

Səhraya bənzərən uzun yoldan keçib buraya gələndə özümə bir sual vermişdim:

“Bu yol getməyə dəyərdimi?”

İndi geri qayıdırıq. Cavabım artıq hazırdır.

Bura yalnız palçıq vulkanının seyr edildiyi yer deyil.

Burada Yer kürəsinin geoloji tarixindən heyvanlar aləminə, minerallardan paleontologiyaya, hətta Azərbaycan kino tarixində iz qoymuş Kinqin hekayəsinə qədər bir-birindən fərqli dünyalarla qarşılaşmaq mümkündür.

Yeni yol uzun olsa da, qarşılığında gördüklərin sadəcə bir neçə vulkan təpəsindən ibarət deyil.

Bəzən uzağa getmək lazımdır ki, ölkənin elə bir üzünü görsən, şəhərin içində onu təsəvvür belə edə bilməzsən.

Havər Şafiyeva

Sözün sədasını dünyaya daşıyanlar...

Bu gün tərcüməçilərin bayramıdır

Dünyanın müxtəlif dillərində danışan insanları bir-birinə yaxınlaşdırən ən mühüm peşələrdən biri tərcüməçilikdir. Bəzən bir insanın dediyini başqa bir insanın başa düşməsi düşündüyümüzə də mü-

rəkkəb proses kimi görünür. Xüsusilə də, danışılan dillər, mədəniyyətlər və dünyagörüşləri bir-birindən fərqlidir.

Tərcüməçilərin işi yalnız sözləri çevirmək yox, konteksti anlamaq və ən əsası, qarşı-

tərəfə doğru şəkildə ötürməkdir.

Qloballaşan dünyada tərcümənin əhəmiyyəti gün keçdikcə artır. Diplomatiya danışıqlarında bir sözün düzgün tərcüməsi savaşın qarşısını ala, səhv tərcümə isə gərgin-

lik yarada bilər. Elm dünyasında bir tədqiqatın tərcüməsi minlərlə alimə yeni fikirlər açar. Ədəbiyyatda bir əsərin uğurlu tərcüməsi başqa bir xalqın ürəyinə toxunar.

35 yaşlı bayram...

Bu gün Beynəlxalq Tərcüməçilər Günüdür. Beynəlxalq Tərcüməçilər Fəderasiyasının (FİT) qərarı ilə bu bayram 1991-ci ildən etibarən hər il sentyabrın 30-da qeyd edilir. Bibliyanı

(Vulqatı) latın dilinə tərcümə etmiş və ənənəyə görə, tərcüməçilərin hamısı hesab olunan İeronim Stridonski 420-ci il sentyabrın 30-da dünyasını dəyişdiyinə görə, bu tarix tərcüməçilər günü kimi təyin edilib. 386-cı ildə İeronim Vifleyemdə məskunlaşıb və burada uzun illər boyu

Bibliyanı (Əhdi-Ətiqi və Əhdi-Cədid) latın dilinə tərcümə edib. 11 əsrdən sonra Trident kilsəsi məhz bu tərcüməni Müqəddəs yazının (Vulqatın) rəsmi latın mətni elan edib. Bundan əlavə, İeronim “qlaqolitsa” deyilən qədim slavyan əlifbasının banisi hesab edilir.

XIX əsr - maarifçilik dövründə tərcümə

XIX əsrdə maarifçi ziyalıların fəaliyyəti ilə Azərbaycanda tərcümə tamamilə yeni mərhələyə qədəm qoydu. Bu dövrün görkəmli şəxsiyyətləri - Mirzə Fətəli Axundzadə, Həsən bəy Zərdabi, Fəridun bəy Köçəri, Sədi bəy Əfəndizadə və başqaları Avropa ədəbiyyatını, elmi əsərləri və maarifçi ideyaları Azərbaycan dilinə tərcümə etməklə xalqa çatdırmağa çalışırdılar.

M.F. Axundzadə yazırdı ki, xalqların tərəqqisi üçün maarif lazımdır və bu maarifi ancaq dillər arasında körpülər - tərcümələr təmin edə bilər.

Tərcüməçilər daim axtarışdadırlar. Onlar yalnız dili bilməklə kifayətlənmir, tarix, ədəbiyyat, din, psixologiya, siyasət və digər sahələri öyrənməli olurlar. Bəzən bir şəiri tərcümə etmək üçün günlərlə düşünür, bir elmi məqalənin tərcüməsi üçün isə yüzlərlə termin axtarırlar. Onların işi çox vaxt pərdə arxasında qalır, amma hər dəfə xarici bir filmi ana dilimizdə izləyəndə, başqa bir xalqın kitabını oxuyanda unutmamalıyıq ki, orada tərcüməçilərin əməyi var.

Yeganə BAYRAMOVA

Azərbaycanda tərcüməçilik tarixi

Azərbaycanda da tərcümə sahəsi mühüm yer tutur. Azərbaycanda tərcümə işinin kökləri orta əsrlərə, xüsusilə IX-XII əsrlərə gedib çıxır. Bu dövrdə

Şərqi elm mərkəzlərindən olan Gəncə, Şamaxı, Naxçıvan və Təbriz kimi şəhərlərdə tərcümə fəaliyyəti geniş vüsət almışdır. O dövrdə ərəb dili elm və

Allah rəhmət eləsin!

“Yeni Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Alqış Həsənoğlu və qəzetin kollektivi “Şərq” qəzetinin baş redaktoru Akif Aşırlıya anası CƏMİLƏ XANIMIN vəfatından kədərli vəziyyətini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

Təsisçi:
Yeni Azərbaycan Partiyası
Baş redaktor:
Alqış HƏSƏNOĞLU

www.yeniazərbaycan.com
mail@yeniazərbaycan.com
Ünvan: Bakı - AZ-1000, Üzeyir Hacıbəyli - 66
Telefonlar:
493-16-94
498-19-84

İndeks: 67100
Lisenzia: N-B-317
Tiraj: 4446
Sifariş: 1267
“Kapital Bank” ASC-nin Nərimanov rayonu filialı
h/h - 33080019443900419109
kod - 200093
VÖEN - 1500486601

Qəzet “Yeni Azərbaycan”ın bilgisayar mərkəzində yığılıb, səhifələnib və “Azərbaycan” nəşriyyatında ofset üsulu ilə çap edilir.

Qəzet 1993-cü ilin aprel ayından nəşr olunur. Məsul nəvbətçi:
Yeganə Bayramova